



Сонце Правди Шевченкового слова над Дніпром: оновлення скульптури



Георгій ЛУК'ЯНЧУК
Фото автора

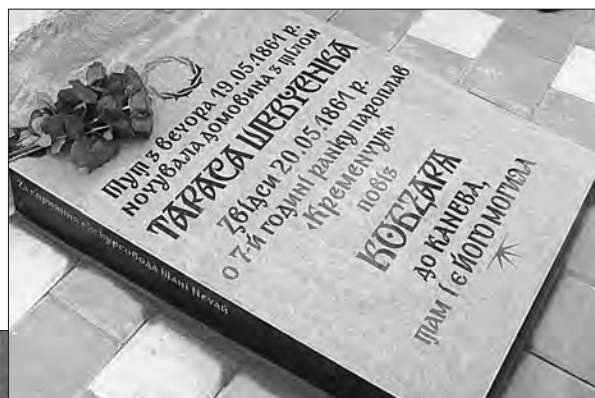
Мандруючи Київською Дніпровською набережною люди часто зупиняються біля цікавого скульптурного знаку. Це — пам'ятний знак на Набережному шосе в Києві, за 200 м на північ від мосту метро “Дніпро”. Скульптура Сонце-Хрест Шевченкової правди встановлена 1989-го року учасниками акції “Останнім шляхом Кобзаря” до 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Саме на цьому місці, під час перепоховання Кобзаря в 1861 році труну з його тілом встановлено на палубі пароплава “Кременчук”, що прямував до Канева. Авторами пам'ятного знаку, який являє собою виготовлений із суцільної брили вапняку хрест особливої форми, що наслідує давні зразки козацьких хрестів і має риси солярного символу, є львівський скульптор Роман Петрук та каменотес Степан Одноріг. Цілу серію

однакових пам'ятних знаків (за задумом автора — “верстових стовпів”) початково планувалося встановити в багатьох країнах світу, однак реалізовано лише в кількох населених пунктах України — Демні, Львові, Трускавці, Жуківці і Києві. На всіх пам'ятних знаках цитати з поезії Великого Пророка, підібрані дружиною скульптора Наталією Петрук. На цоколі постаменту київського знаку — цитата з поезії Т. Г. Шевченка 1860 року: (надзвичайно актуальна як на сьогоднішні часи!):

*Злочинаючих спини,
У пута кутії не куй,
В склепи глибокі не муруй.
А доброзичлими руками
І покажи, і допоможи,
Святу силу ниспошли*

Взимку 2003/04 рр. невідомі вандалі скинули скульптуру на землю. За на-

поляганням громадськості (зокрема, київської екскурсоводки Тетяни Нечай) пам'ятний знак було відреставровано й 22 травня 2005 року відновлено на тому самому місці. А цими днями за сприяння мецената, який вирішив залишитися невідомим, відбулося встановлення двох чорно-гранітних плит біля скульптури з написами абеткою “Рутенія” відомого художника, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка Василя Чебаніка з інформацією про історичну подію та творців скульптури-знаку. Із яскравими



промовами про про Великого Кобзаря виступили: художник Василь Чебанік, відома київська екскурсоводка — Тетяна Нечай, заступник голови ВУТ “Прогвіти” ім. Т. Шевченка академік Георгій Філіпчук та знаний скрипаль, голова Київської “Прогвіти” Кирило Стеценко. Віднині на пам'ятному знаку сяє над Дніпром-Славутою — Сонце Правди Шевченкового слова, гріє і прогвітає українські серця.

P.S. До 115-ї річниці перепоховання Тараса Шевченка (22 травня 2016 року) поряд із пам'ятним знаком “Сонце-хрест правди Шевченка” встановлено ще один — кам'яний хрест. Відкритий коштом волонтерів за підтримки Печерської районної в місті Києві державної адміністрації.

ОЛЕНА БОНДАРЕНКО



2-3

СЕРГІЙ ЧИРКОВ



8-9

СТЕПАН
ВОЛКОВЕЦЬКИЙ



10

Звернення до наших читачів, передплатників, прогвітан

Друзі!

Тижневик “Слово Прогвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Прогвіти” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети “Слово Прогвіти” відгукнулися:

1. Стасик Юлія Іванівна — 100 грн.
2. Парубочий Й. С. — 600 грн.
3. Сухар Юрій Михайлович — 1000 грн.
4. Чистобородова З. С. — 100 грн.
5. Чубата Дарія Дмитрівна — 500 грн.
6. Пилипчук Василь Григорович — 2000 грн.
7. Пазій Іван Пилипович — 200 грн.
8. Топюк Ліна Іванівна — 300 грн.



"Тепер у Білорусі багато людей говорять:
як це могло статися, що в 1994-му
ми обрали Лукашенка?"

«Білорусь буде вільною і незалежною. Хоча — дорогою ціною...»



Сергій Навумчик і лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв, 2014 р.

О.Б.: — *Пане Сергію, Ви — один із лідерів Білоруського Народного фронту, що став символом боротьби за національне відродження й незалежність Білорусі. Вашими героїчними зусиллями було прокладено шлях до демократичного розвитку держави. Та досягненнями ваших боротьби і праці скористався новоспечений диктатор, який зробив усе, щоб знищити ці досягнення: брутально потоптав Конституцію, забезпечив собі необмежену владу, знищив опонентів чи змусив їх залишити рідну країну. Проте... на пострадянських обшарах чимало (знову ж таки, пострадянських) людей вважають, що Білорусь упродовж 40 років панування "бацьки" заздалеку не раювала...*

Як мало хто інший, Ви достеменно знаєте, що сталося тоді, чому так сталося і чому міф про "квітучу Білорусь", принаймні, донедавна, був таким живучим...

С.Н.: — Існує поширена думка, що "Незалежність на білорусів звалилася з неба", що білоруси (на відміну від своїх сусідів — українців, литовців і латишів) не хотіли суверенітету, що їх цілком влаштовувало життя в Радянському Союзі.

Це неправда. Протягом двох століть окупації — спочатку царським, а потім комуністичним режимами — завжди були ті, хто змагався за незалежність від Москви. Були й повстання, втоплені у крові, як-от повстання Кастуся Калиновського 1863 року чи Слуцьке повстання 1920-го; були політичні партії, лідери яких розстріляні в Куропатах; у 1950-і за біло-червоно-білий стяг людей саджали на 20 років. Нарешті, 1988 року був утворений Білоруський Народний фронт (БНФ), який Ви згадали — на чолі із Зяноном Пазьняком.

Для тисяч і тисяч білорусів Незалежність була не "дощем з неба", а метою життя.

Але треба визнати, що — не для більшості білорусів. Двісті років окупації зробили свою справу.

Населення Білорусі внаслідок русифікації було денационалізоване. На момент, коли утворив-

ся БНФ, у Мінську та в усіх обласних центрах не було жодної білоруської школи!

Ситуація почала виправлятися на початку 1990-х, коли БНФ створив свою фракцію у Верховній Раді. Нас, депутатів Опозиції БНФ, було лише 30, а весь склад Верховної Ради — понад 300. Проте білорусизація й демократизація — рухалися. Як нам тоді здавалося, вельми мляво, повільно, але сьогодні я дивуюсь, як багато вдалося зробити. У 1993 році 80% першокласників пішли вже до білоруських класів! Нам би ще 5-7 років, і процес став би незворотнім.

Це відчували Москва та проімперські сили, які в керівництві Білорусі (у Верховній раді, у Раді міністрів) становили більшість. Їхня ментальність за три роки Незалежності не змінилася. Ось тоді й була здійснена операція "президент Лукашенко". Максимально орієнтований на Росію депутат був приведений на посаду керівника держави.



Сергій Навумчик, депутат Верховної Ради Білорусі, біля мікрофона (1991 р.)

Довідка:
Сергій Навумчик (Сяргей Навумчык) — відомий білоруський журналіст, публіцист, політик.

Народився у грудні 1961 р. в містечку Постава Вітебської області. Закінчив факультет журналістики Білоруського державного університету. Служив у війську. Брав активну участь у Самвидаві.

Один із керівників Білоруського Народного Фронту "Адраджэньне" та найближчих соратників лідера БНФ Зянона Пазьняка.

У 1990-96 р.р. — депутат Верховної Ради Білорусі, координатор парламентської Опозиції БНФ, член Конституційної Комісії та парламентської комісії з питань ЗМІ та прав людини. Очолював інформаційну агенцію "Павет".

Брав участь у голодуванні депутатів-опозиціонерів на знак протесту проти ініційованого Лукашенком референдуму щодо зміни державної символіки, ліквідації статусу білоруської мови як державної, "інтеграції" з Росією та фактичної узурпації влади президентом. Вночі проти 12 квітня 1995 р. депутатів просто у залі засідань жорстоко побили загоном спецпідрозділу і викинули з приміщення парламенту.

1996 р., у розпал терору проти опозиції, Сергій Навумчик емігрував з Білорусі. Наказ заарештувати опозиціонера, щойно він спробує перетнути кордон, не скасований досі.

Отримав політичний притулок у США.

Нині мешкає у Празі.

Заступник Голови Ради Білоруської Народної Республіки — вищого державного органу БНР, що діє від 1919 р. в екзилі (відомо, що Рада БНР — найдавніший з діючих урядів у вигнанні).

Член Білоруського ПЕН-центру.

Від 1990 р. — на радіо "Свобода".

Книга Сергія Навумчика "Сім років відродження, або фрагменти найновішої білоруської історії (1988-1995)" відзначена премією ім. Алеся Адамовича Білоруського ПЕН-центру.

Автор численних публікацій у європейських виданнях.

Я знаю Лукашенка з весни 1990 року. Він важко приховував своє неприйняття, огиду до національного Відродження, до білоруської мови у перші роки, коли БНФ був на злеті.

Починаючи з 1992 року, коли реакція почала брати реванш, він постійно кидався на опозицію, на Пазьняка, зневажливо висловлювався про білоруську мову. І головне — заявляв, що розпад СРСР — це злочин.

Я зробив такий історичний

екскурс, бо без нього важко зрозуміти те, що відбулося на президентських виборах 1994 року.

Тепер у Білорусі багато людей говорять: як це могло статися, що в 1994-му ми обрали Лукашенка?

У мене є проста відповідь на це питання.

Тому, що вам було байдуже до Незалежності. Коли б ви запитали себе: чи може людина, яка на кожному кроці заявляє, що бачить свою мету у відновленні СРСР, бути керманичем держави;

чи може людина, яка хоче знищити державу, бути її президентом — ви б за нього не голосували. Але у вас навіть думки такої не виникало — Вам хотілося простого: "чарки і шкварки".

І справді, Лукашенко 25 років давав населенню "чарку і шкварку", люди мали певний — відносний — побутовий добробут, котрий їх влаштовував. Тисячі опонентів Лукашенка залишилися без роботи, пройшли через тюрми, декількох було вбито, але більшість була задоволена тим мінімумом, який мала.

Я так само чув висловлювання (і від українців), що от, мовляв, у Білорусі — порядок, там пенсії вищі, зарібок гарантований тощо. Ну, по-перше, зарібок і пенсії вищі на пару десятків доларів, але річ не в цьому.

Зазвичай у відповідь на такі слова я пропоную українцям уявити, що вони мають білоруські пенсії, але за те, що вийдуть на вулицю під синьо-жовтим стягом, їх можуть посадити на 15 діб чи оштрафувати на три місячні зарплатні. За те, що у присутності спецпризначенця чи поліціанта вони заговорять українською, їх можуть або просто побити, або побити і посадити на ті ж таки 15 діб. А коли вони публічно покритикують Зеленського — їх можуть посадити вже на два роки.

Звичайно, після цього ніхто не погоджується обміняти пенсію на свободу.

"Порядок", який встановив Лукашенко — це порядок концтабору з поправкою на сучасні реалії — на кшталт Інтернету чи подорожей за кордон. Так, ти можеш виїхати за кордон, але потім знову повертаєшся до концтабору, де гарантовано отримуватимеш свою "пайку", але за це повинен мовчати.

Фактично, Лукашенко багато в чому відновив СРСР, з тією різницею, що в Радянському Союзі номенклатура мала на дві-три кімнати більші квартири, ніж звичайний інженер, а тепер кількості наблизених до Лукашенка людей мають палаци, бізнеси і мільйони на рахунках.

Хоча краще порівняння — диктатури латиноамериканського зразка.

О.Б.: — *Режим Лукашенка навісний остаточно. Припинення, катування, арешти, терор, убивства... Кожна нова трагедія, кожне нове свідчення приголомшують. Зовсім нещодавно — мученицька загибель Романа Бондаренка, якого замордували "тихари" тільки за те, що відмовився зняти національні біло-червоно-білі стрічки...*

Білоруський народ вже понад три місяці у відчайдушному пориві відстоює свої свободи і права.

Мені на думку спадають події, учасниками яких були мої батьки — повстання в'язнів Кенгіру 1954-го. Тоді радіостанція, змайстрована повсталими, волала світові про порятунок: "Допоможіть! Нас убивають!" Але світ мовчав. І проти беззбройних людей пішли танки...



Лідер Білоруського Народного Фронту Зянон Пазыняк — зустріч у заступниці Голови НРУ Олени Бондаренко, 1996 р. (саме під час подій, що про них згадує в інтерв'ю Сергій Навумчик)

Може, ця аналогія не зовсім доречна. Але, на Вашу думку, як має діяти світова спільнота, її інституції — окрім введення санкцій проти диктатора та його поплічників — аби підтримати білоруський народ?

С.Н.: — Ні, пані Олено, аналогія з Кенгіром якраз вельми правильна. І тоді, й тепер тут — одна тема: якою мірою демократичний світ має бажання і здатність реалізовувати свої постулати про права людини, демокра-

це. Сьогодні, знаючи, як розгортатимуться події, я сто разів би подумав, чи варто це робити...

Не маю жодного сумніву, що стосовно України, а тепер і Білорусі, Захід своїх обов’язків не виконав.

Тепер Європейський Союз увів проти Лукашенка та його оточення санкції — їм заборонили приїздити до Європи. За 500 катованих (це лише ті, хто засвідчив і подав заяви) — відсутність можливості випити кави на п’яцца Навона чи відвідати Лувр? Та проживуть Лукашенко і його генерали без Риму і Парижа. Вони, звичайно, на публіку обурюються цими “санкціями”, але між собою сміються із західних політиків.

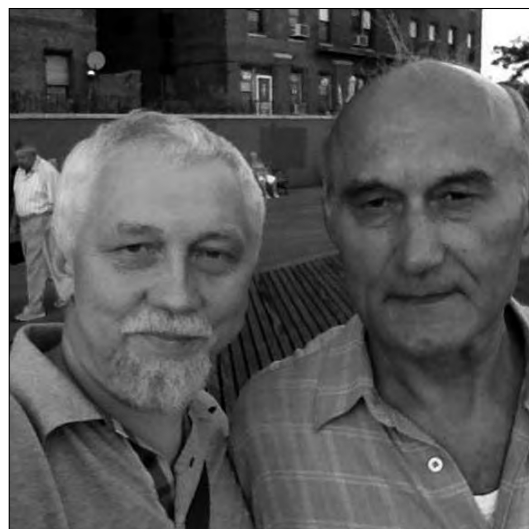
А загалом, найефективніший спосіб впливу на Лукашенка — це, як не парадоксально, вплив на зовсім іншу персону. Доля Лукашенка цілковито залежить від Путіна. Якби у серпні цього року

Путін не підтримав Лукашенка — у Білорусі був би інший керманіч (бо білоруські силовики дивились, як відреагує Кремль).

Тому найефективніший спосіб допомоги Білорусі з боку заходу — тиск на Кремль. Але я дуже сумніваюся, що у Заході вистачить на це мужності й сили волі.

Вирішуватиме долю Білорусі народ.

О.Б.: — *Нещодавно Ви, пане*



Сергій Навумчик і Зянон Пазыняк, Нью-Йорк, 2015 р.

тію, свободу на практиці. Чи це просто прекрасні гасла — чи це принципи, заради яких Захід готовий жертвувати? Не життям, а бодай власним комфортом...

Пригадую свої почуття у 2014 році, коли Путін напав на Україну, анексував Крим і розв’язав війну на Донбасі. У перші дні мені здавалося: це для Путіна — кінець. Бо тепер і США, й Велика Британія введуть свої флоти у Чорне море, запровадять максимально жорсткі санкції, обріжуть Росії SWIFT (міжнародна міжбанкова система передавання інформації та здійснення платежів, — О.Б.) тощо. А як же інакше, якщо вони взяли на себе обов’язки, за Будапештським меморандумом, гарантувати суверенітет України в обмін на відмову від ядерної зброї?

Але нічого такого не сталося — Вашингтон і Лондон висловили “глибоке занепокоєння”, й за кілька тижнів Обама, якщо не помиляюся, скерував до України допомогу чи то сухими пайками, чи то ковдрами для вояків...

Так от, той-таки Будапештський меморандум був підписаний і стосовно Білорусі, позаяк Мінськ так само (ще до Лукашенка) ухвалив рішення про виведення ядерної зброї.

Я, депутат Верховної Ради, так само у 1992 році голосував за

Довідка:

Олена Бондаренко — журналістка, письменниця, політик. Народилася в радянському концтаборі. Донька політв’язнів, учасників повстання в Кенгірі 1954р.

Одна із засновників Народного Руху України на Луганщині; 1989-93 р.р. - заступниця голови, голова Луганської крайової (обласної) організації НРУ.

1991р. - довірена особа В’ячеслава Чорновола на виборах Президента України, очільниця рухівського обласного штабу під час Референдуму щодо незалежності України.

1994-2001р.р. — заступниця Голови Народного Руху України.

Головний редактор всеукраїнського незалежного часопису “Час/Time” (шеф-редактор — В’ячеслав Чорновіл).

Народний депутат України III-VI скликань. Член Постійної делегації Верховної Ради України в Парламентській Асамблеї Ради Європи (2006-2012р.р.).



Мітинг, організований Білоруським Народним Фронтом на честь 85-ї річниці Білоруської Народної Республіки. Третій ліворуч — Василь Биков. Другий праворуч — Сергій Навумчик

Сергію, закінчили роботу над книгою “Дев’яносто шостий”, у якій йдеться про лукашенківський конституційний переворот. Переконайтеся, що вона буде багато в чому повчальною й для нас, українців. Розкажіть, будь ласка, про цю книгу і про те, як Ви та лідер БНФ Зянон Пазыняк опинилися в еміграції.

С.Н.: — Навесні 1996 року, після багатотисячних акцій протесту, Лукашенко зажадав розправитися з лідерами БНФ. Ми виїхали спочатку до Києва, звідти — до Праги, потім — до Варшави. Гадали, що на кілька тижнів. Залишилися у Лондоні, потім — у Сполучених Штатах. У США отримали інформацію, що Лукашенко наказав нас заарештувати, а командувач прикордонними військами — затримати нас на кордоні (цей наказ навіть потрапив у пресу). Тому довелося просити політичного притулку в Америці.

Але наша особиста драма ма-

ла політичні наслідки: ми стали першими громадянами колишнього СРСР після 1991 року, яким Америка надала політичний притулок. Цим Вашингтон визнав Лукашенка диктатором і був змушений скоригувати свою політику щодо його режиму.

Я буду до кінця свого життя вдячний колегам з Руху, найперше — світлій пам’яті В’ячеславу Максимовичу Чорноволу — за ту підтримку в Києві. Тоді Генеральна прокуратура Білорусі звернулася до Генпрокуратури України з вимогою нас видати, але Чорновіл зробив усе можливе, щоб цього не сталося...

О.Б.: — *11-го серпня, через два дні після початку протестів, я запитала Вас: “Пане Сергію, які Ваші прогнози?” Ви відповіли: “Тяжко сказати. Головне — щоб із ситуації не скористалася Москва”. Минulo три місяці. Чи з’явилася у Вас інша відповідь?*

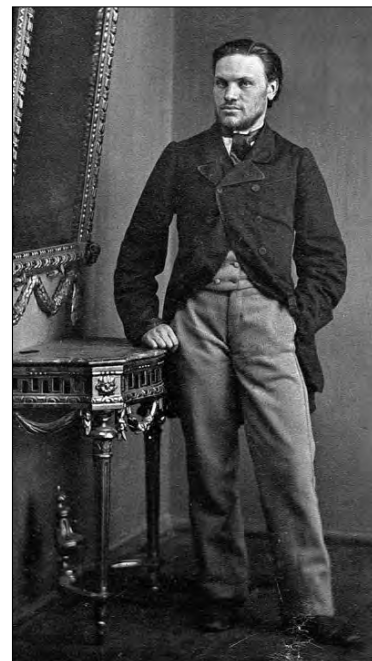
С.Н.: — Москва цілковито контролює Лукашенка; їй вигідне ослаблення його режиму, бо на Заході його вже не приймуть, і йому залишається тільки бути все ближче і ближче до Путіна.

З одного боку, це справді небезпечна ситуація: загроза анексії залишається.

Але з іншого боку — народ Білорусі кардинально змінився. За три місяці він загартувався так, як не загартувався за останні 25 років. Люди відчули цінність свободи, а головне — Незалежності. Згідно із соціологічними дослідженнями, протягом останнього місяця кількість прихильників союзу з Росією зменшилася на 10% — насамперед, через підтримку Путіним Лукашенка.

Тому я вірю, що Білорусь буде вільною і незалежною. Хоча, напевно, дорогою ціною...

● СТОРІНКА З ІСТОРІЇ



У білорусів є свій провідник нації — Кастусь Калиновський (1838—1864)

Він виходець з родини шляхтича Гродненського повіту. Навчався на юридичному факультеті Петербурзького університету. Повернувшись на батьківщину в 1861 році, взяв участь в підготовці повстання проти влади Російської імперії, яке почалося в січні 1863 року. Повстанські загони під керівництвом Калинівського діяли в основному на території нинішньої Білорусі.

З ув’язнення Калиновський передав на волю свій заповіт білоруському народові — “Лист з-під шибениці”:

“Брати мої, мужики рідні. З-під шибениці московської приходиться мені до вас писати, і може раз останній. Гірко покинути земельку рідну і тебе, дорогий мій народ. Груді застогнуть, заболить серце, — але не жаль згинуть за твою правду.

Прийми, народе, по ширості моє слово передсмертне, бо воно як з того світу тільки для добра твого написане.

Нема ж, братки, більшого щастя на сьому світі, як коли чоловік у голові має розум і науку. Тоді він тільки мотгмте жити в багатстві, по правді, тоді він тільки, помолившись Богу, заслужить небо, коли збагатить наукою розум, розв’є серце і рідню цілу серцем полюбить. Але як день з ніччю не ходить разом, так не йде разом наука правдива з неволею московською. Докіль вона в нас буде, у нас нічого не буде, не буде правди, багатства і ніякої науки, — одно нами, як скотиною, ворочати будуть не для добра, але на погибель нашу.

Для того, Народе, як тільки коли почуєш, що брати твої з-під Варшави б’ються за правду і свободу, тоді й ти не оставайся ззаду, але, ухопившись за що можеш, за косу, сокиру, цілою громадою їди воювати за свої чоловічі й народні права, за свою землю рідну.

Бо я тобі з-під шибениці кажу, Народе, що тоді тільки заживеш щасливо, коли над тобою Москала вже не буде.

Твій слуга Ясько-господар з-під Вільна.”

Підготував
Юрій ФОМЕНКО



Під час голодування депутатів у сесійній залі (1995 р.). У білій сорочці — С.Навумчик



Кор. Ви, Людмиле, не вперше бачите зблизка президентські вибори в Америці, спілкуючись і з демократами, й з республіканцями, спостерігаючи за “меншими американцями”. Які відмінності, які особливості цієї кампанії? Що “грало” за кожного з кандидатів, що проти?

За виборами в США “зблизка” спостерігаю давно, вперше було ще в 2000-му. Особливості кампанії 2020 – небувала, як досі, поляризація громади на тлі суспільної дестабілізації на вулицях міст країни, викликана загибеллю Джорджа Флойда. Чи, краще сказати, спровокована. Що характерно – найбільших руйнувань та грабунків зазнали саме ті мегаполіси, які десятиріччями контролюються демократами, як-от Чикаго, Міннеаполіс та Нью-Йорк. Тим часом, ця доля обминувала великі міста Півдня, де протести, якщо й були, все ж обійшлися без насильства та вандалізму.

Відтак ще одна особливість виборів-2020: вони виявили розкол вздовж суспільно-політичних орієнтацій, схожий до того, що передував громадянській війні в США майже 200 років тому. З тією різницею, що сьогодні це традиційні, консервативні цінності та переконання переважної більшості виборців Трампа – проти нео-соціалізму та лібералізму переважної більшості тих, хто голосував за Байдену.

Відтак маємо поділ за класовими, расовими, етнічними, гендерними та віковими ознаками. Виборці Трампа, більшість: робітничий та середній клас, віком від 35 й більше років, чоловіки, білі, одружені. Платники податків, власники дрібних та середніх бізнесів. Це також та Америка, яка щонеділі ходить до церкви і володіє зброєю – реалізуючи своє конституційне право і не збираючись від нього відмовлятися. Надто, на тлі намірів демократів запровадити додаткові обмеження та податки для власників зброї.

Виборці Байдену: 20-40+ річні, випускники коледжів або студенти, на 90% – прихильники ліберальної ідеї з лівим ухилом, яку сповідують майже всі вищі США. Це також, переважно, жін-

ки, неодружені люди, представники расових та секс-меншин, безробітні або в пошуках роботи.

Власне, ось ці перелічені ціннісні різниці й “грало” на кожного з кандидатів. Як і позиціонування кожного з них. Трамп – за традиційні родину й мораль, категоричне обмеження нелегальної міграції, економічну модель вільного ринку, класичний капіталізм.

Байден – свого часу саме він домігся легалізації одностатевих шлюбів, економічна модель передбачає підвищення податків для середнього класу та збільшення регуляторних функцій держави в ринкових відносинах, збільшення квоти біженців до США (надто – з мусульманських країн), капіталізм з “соціалістичним обличчям”.

Нарешті, ще одна особливість цих виборів: пандемія “ковіду-19” і запровадження голосування поштою як засіб уникнення зараження. На практиці – саме серед бюлетенів, отриманих поштою, виявилося найбільше “мертвих душ”.

Кор. Було моторошно дивитися новини про те, як зникають показові символи демократії з американських ландшафтів (пам’ятники Вашингтону і т. п.). Що це значить? Хаос чи граде диктатура? Хто принесе порядок – Джо Байден чи Камала Гарріс?

Пам’ятники – то ще півбіді, гірше, коли зникають важливі символи демократії. Як-от свобода слова та віросповідання. А скидання монументів – улюблена розвага нероб та неосвіченого пролетаріату всіх країн та епох – було показовим влітку. Демонстрацією сили, саме тієї – грубої фізичної. Думаю, продовжень в такому ж дусі не буде – незалежно від того, хто стане господарем Білого дому. Якщо Байден, то йому просто не вигідно подальша дестабілізація, він повинен показати, що контролює ситуацію. Тож команди “фас” вандалам не надійде. Швидше, навпаки – в кращих більшовицьких традиціях відбудуться показові суди й “посадки” закатників та лідерів вулиць, що трошили пам’ятники, крамниці, ресторани і стріляли в поліцейських.

Прояви диктатури, натомість,

Людмила ПУСТЕЛЬНИК. Особливості американських виборів 2020

спостерігаємо вже зараз. Це нахабне й брутальне цензурування інформації в публічному просторі. Або ж порушення однієї з найважливіших засад американської конституції, Першої Поправки (First Amendment), право на будь-яке висловлювання громадян та поширення цих висловлювань. Отже, Фейсбук та Твіттер заблокували вже кілька сотень блогерів, які підтримують республіканців або Трампа. Його самого теж блокують. Дописи, що суперечать позиції демократів, оголошують “фейками”, або просто видаляють. Зламують сайти юристів та сенаторів з команди Трампа (як-от, сайт Сідні Павелл кілька днів тому).

Тим часом, будь-яка інформація про системні порушення на американських виборах – вкидання бюлетенів на користь Байдену, “голосування” за нього мерцями, керування підрахунком голосів з іноземних серверів тощо – оголошується нісенітницями, “теорією змови”, вигадками, не вартими уваги. Подібне – безпрецедентно для США і свідчить про глибоку політичну кризу. Яку готували роками сили, що сьогодні називають себе “демократичною партією Америки”, але зі справжньою демократією не мають нічого спільного. Насправді вони – нео-марксисты, ідеологія та засоби її втілення – відповідні, знайомі нам ще з часів СССР.

Приклад: вже сьогодні сенатори від демократів, не соромлячись, друкують списки провідних республіканців із закличками “розібратися з ними” і “взагалі не допускати повернення трампістів в політику”. Дуже нагадує 1937-ий в одній недобрій пам’яті державі.

Інший приклад, про який згадують менше, але теж насторожує: Камала Гарріс, кандидатка у віце-президенти США, відкрито заявляє про несумісність займатися політичною діяльністю і декларувати при цьому свої релігійні переконання. Або одне, або інше, поєднувати – зась. Тобто, перший крок до агресивного атеїзму і виключення традиційних цінностей з порядку денного – що нам, хто не забули “принади” радянського способу життя, теж печально знайомо.

Фактично, це буде Гарріс, не Байден, хто здійснюватиме керування країною. Байден – радше, декоративна фігура, зважаючи на його вік і все більш помітні проблеми з артикуляцією й не тільки. Лідер демократів – це такий собі Брежнев-лайт американського зразка, його роль у Білому домі

буде швидше представницькою та номінальною, однак реальні важелі впливу будуть в руках Гарріс. А посада віце- – гарантований трамплін на майбутніх президентських виборах. Наслідки ж її керування можуть виявитися непередбачуваними не лише для Америки.

Кор. Я слідувала за реакцією російських телеканалів на американський марафон. Однозначна підтримка Трампа, демонізація Байдена та демократів. В Україні – активізація всіх проросійських сил і їхня безпосередня участь в розгоні теми “зовнішнього управління”, “соросятини та соросят”. Прокоментуйте.

Давайте не забувати, що російським “Газпром-медіа” не вперше змінювати вектор симпатій за американського очільника чи кандидата в президенти. В повністю підконтрольних державах (з кількома незначними винятками) російських ЗМІ розігрується класична “многоходовка” ФСБ, або ж маніпуляція громадською думкою. Москва чудово розуміє ставлення до себе цивілізованого світу і навчилася стригти купони навіть на відріз до путінського режиму.

Якщо політикові вголос симпатизують російські ЗМІ, чи означає насправді, що до нього прихильний Кремль? Чи, все ж, навпаки? В математиці є спосіб вирішення завдання – доказ від супротивного, він цілком застосовний і до розуміння медійного впливу в РФ. Надто, коли йдеться про зовнішньополітичних гравців.

З соцмереж відомо: хочете зіпсувати комусь життя – назвіть його “проросійським”. Цей принцип чудово працює в Фейсбуці і спроможний підняти справжнє хейтерське цунамі проти опонента. Було б, щонайменше, дивним, якби втовкмачену масам чиясь “проросійськість” не обернули собі на користь спадкоємці КДБ. “Підтримка” Трампа в їхніх медіа сьогодні – з тієї ж опери.

Максимально збити з пантелику аудиторію, сплутати карти, перекинути догори дригом орієнтири й створити геть суперечливу інформаційну картину – мусимо визнати, що в РФ це роблять фактово. І продовжують, знаючи, як гарно ловиться риба в каламутній воді.

А тепер пригадайте приязну оцінку Трампа в російській пресі на початку його каденції. Московські журналісти мліли від бізнесових успіхів Трампа й елегантності першої леді, Меланії. Ця

Візитівка: Людмила ПУСТЕЛЬНИК, головна редакторка сайту для українських мігрантів за кордоном та діаспори Global Village.

Випускниця політології Західно-Мічиганського університету, м. Каламазу, Мічиган, США (ступінь магістра, 2007 р.) та масової комунікації (ступінь магістра, 2012 р.) Західно-Мічиганського університету, м. Каламазу, Мічиган, США.

Авторка книг: “Незалежна преса в зростаючих демократіях на прикладах Польщі, України та Росії” (The Independent Press in the Emerging Democracies: The Case Studies of Poland, Ukraine, and Russia, 2007), Omniscryptum GmbH & Co Kg, Germany.

“Ніколинеамериканці?": Як спілкування формує поняття самоідентифікації та сприйняття американської ідентичності серед міжнародних студентів” (2012), LAP LAMBERT Academic Publishing.

Живе в США.

прихильність швидко змінилася негативом, а ненависть до Трампа в ЗМІ РФ сягнула піку під час “сірійського протистояння”. І ось тепер різноманітна “преса.ру” чомусь знову “зафанатіла” Трампом. Якого ще вчора дружно проклинала. Гм...

Нічого дивного, якщо взяти до уваги ще один з чинників. Як-от стосунки сім’ї Байденів з урядом Китаю – більш, ніж теплі (детальніше – нижче), прохолодні з Пекіном – у Трампа, і все зростаючу залежність російського ринку від його найбільшого східного сусіда. Ще в 2018-му китайський сегмент російської зовнішньої торгівлі становив 15,5%, цифра продовжує зростати (<https://www.csis.org/>).

Тим часом, ще того ж 2018-го Трамп почав запроваджувати для Китаю тарифи та інші торговельні обмеження. Щоб “змусити китайський уряд відмовитися від нечесних торговельних практик” (серед них – крадіжки інтелектуальної власності).

Китай є найбільшим, після Євросоюзу, торговельним партнером Росії. Тож чи вигідно їй підтримувати лідера, який торгівлі з Пекіном створює перешкоди? Чи, навпаки, тут дуже прислухався б саме Дж. Байден?

Сумнівним багаторічним оборудкам Джозефа та його сина Хантера з керівниками комуністичної партії Китаю присвячена не одна сторінка звіту Сенату США “Хантер Байден, “Бурізма” та корупція: вплив на урядову політику США та пов’язані проблеми”. (Hunter Biden, Burisma, and Corruption: The Impact on U.S. Government Policy and Related Concerns). Якщо стисло, то достатньо промовистий такий фрагмент звіту: “Хантер відкрив банківський рахунок з громадянином Китаю Гонгвеном Донгом, щоб оплачувати витрати в розмірі 100 000 доларів по всьому світу для себе самого, а також Джеймса (брата Хантера – ред.) та його дружини Сари. Крім того, Хантер



мав ділові стосунки з Йе Жіанміном, Гонгвеном Донгом та іншими громадянами Китаю, пов’язаними з комуністичним урядом та армією цієї країни. Ці стосунки обернулися мільйонними готівковими потоками для Байдена”. (https://www.hsgac.senate.gov/imo/media/doc/Ukraine%20Report_FINAL.pdf)

Нарешті, саме від вдови експерта Москви Ю. Лужкова, офіційно — найбагатшої жінки в РФ Єлени Батуріной, на рахунок Хантера надійшли 3,5 млн. доларів. Прихильне ставлення Путіна до бізнесової діяльності Батуріної таємницею ніколи не було. Отже, частинки пазлу — та далі, не всі, звичайно — “чому російська преса топить за Трампа?” поволі складаються.

У цьому контексті активізація проросійських сил та їхніх ЗМІ в Україні несподіванкою не стала. Спостерігаємо на практиці, як працює теорія пропаганди. Аудиторії разом з інформацією, яку вона хоче почути — в нашому випадку, це критика непопулярного уряду Зеленського, “соросята” — згодні на натовп, який повинен працювати на користь замовника (В. Медведчука і Ко). Як-от “втома від війни”, “громадянський конфлікт, та не військова агресія Росії”, “погані волонтери, погані АТОвці” тощо. Класика пропагандистського жанру — разом з “наживкою” споживач контенту “ковтає” месиджі, багато разів повторювані. Вони відтак формують інформаційну константу, або ж переконання. Звичайно, в тому випадку, коли маємо справу з аудиторією, яка не надто переймається інформаційною гігієною чи медійною грамотністю.

Та в Україні ситуація ускладнюється ще й тим, що ЗМІ, які є справді фінансово незалежними від західних “донорів” — критично мало. Більшість провідних сайтів давно й надійно отримують “дотації” від Дж. Сороса, чого не приховують. Скажімо, поїздки за кордон журналістів “Української правди” не раз спонсорував фонд “Відродження”. Телеведуча Яніна Соколова свого часу публічно дякувала Дж. Соросу за фінансову підтримку одного з її проєктів. Приклади можна продовжувати.

Врешті, не лише в Україні: Сорос постійно “підживлює” ЗМІ по всьому світу, як і Білл Гейтс. Обидва “влили” мільярди в медіаіндустрію.

Тим часом, з точки зору професійної незалежності така поведінка — брати “подарунки” — є неприпустимою для журналістів. Тут і конфлікт інтересів, й етична проблема: приймаючи “заохочення” від сильних світу цього, втрачаєш право декларувати власну неупередженість. Тому нічого дивного, що більшість українських ЗМІ вслід за своїми американськими колегами кинулися вітати Байдена з перемогою. Забуваючи, що згідно з будь-яким законодавством, не лише американським, переможця виборів визначають зовсім не ЗМІ.

Кор. Відомо, що за всю історію пр. виборів в США, нинішні — наймасовіші. Про що це, на Вашу думку, свідчить? Хто — Трамп чи Байден та їхнє ділове оточення більше знають про Україну і її проблеми?

Масовість виборів свідчить про вже згадану вище поляризацію суспільства. Інформація, що багато прихильників Трампа не пішли на вибори, виглядає сумнівною, зважаючи на довгі, по кілька годин, черги на виборчих дільницях Півдня. Або ж там, де я мешкаю і де традиційно сконцентровані виборці республіканців.

Хто краще знає про Україну? Мабуть, все ж таки, Байден, який з нею пов’язаний “інтимно” — корупційними стосунками з “Бурізою” і дружніми стосунками з П. Порошенком.

Якщо переможцем виборів, все ж таки, оголосять Байдена, світові варто чекати ери глобального олігархату за участі дуже небагатьох гравців. Також знецінення прав особистості на користь збільшення контрольних функцій держави — що “демократи” Байдена успішно демонструють вже сьогодні. І Америці, і світові відтак доведеться забути про чесні вибори — якщо залишаться нерозслідуваними і непокараними всі численні порушення, які сталися в США. Це стане фатальним сигналом для решти світу. Все ж таки, Америка має стійкий імідж зразка демократії, однак, і нею, як з’ясувалося, можна безсоромно й грубо маніпулювати. Найгірше, якщо безкарно.

Кор. Чи взагалі для Байдена буде актуальним українське питання з огляду на “пейзаж після битви”?

Не думаю, що буде актуальним — як, по суті, не є і зараз для Білого дому. Україні треба позбутися ілюзій, що той чи інший президент США переймається її інтересами. Чи що українське питання взагалі актуальне за океаном. Протилежне стане можливим лише за умови, коли наша країна стане повноцінним, хоч трохи рівноправним гравцем у світі, тобто, нескоро. Якщо буде Байден, то варто сподіватися приємної для українських вух риторики на тему хижої Росії, необхідності побороти корупцію в Україні і т.д., але то буде саме риторика, не більше. Те ж саме, що було за часів Обами: гарні заяви, дуже мало (якщо взагалі була) реальної підтримки. Пригадайте поведінку Білого дому, адміністрації Обами, під час анексії Криму — достатньо красномовна. Тим часом, саме за адміністрації Трампа Україна отримала джавеліни. Так, допомога зброєю не була безкоштовною, це був цілком прагматичний крок, але все ж він був і виявився корисним. Конкретно Байден і Україна: якщо зараз, можливо, у нього є певні побоювання щодо розвитку справи “Бурізи” — про наміри продовжити розслідування в цьому напрямку йдеться і в звіті Сенату США про корупційну діяльність родини Байденів - то після перемоги Джоєфу, зрозуміло, вже можна не перейматися своїм українським слідом. В більш глобальному контексті це буде подальше нав’язування Україні тих економічних сценаріїв, які вигідні світовим гравцям. Іншими словами, відкриття ринку землі та збільшення зовнішнього боргу - це далеко не останні засоби їхнього зовнішнього контролю.

Розпитувала
Любов ГОЛОТА

Хто хоче «угорського міра»?



Юрій МИХАЛЬЧИШИН

Інформаційний простір на західних рубежах України та на території сусідньої Угорщини сьогодні виріє від повідомлень полярно протилежної тональності. Угорські та проугорські мас-медіа та інформаційні війська активно атакують українську владу та спецслужби через рішучі дії оперативних підрозділів СБУ на Закарпатті.

Там відбулася низка санкціонованих судами обшуків в приміщеннях громадських організацій закарпатських угорців, що напряду фінансуються Угорщиною та часто є установами прикриття для ведення підривної діяльності проти унітарної української державності.

Вакханалія з масовою роздачею угорських паспортів закарпатським бізнесменам, держслужбовцям і політикам давно не є таємницею. Як і регулярні вояжі угорських “яструбів миру”, що, привізши гуманітарну допомогу, виголошують на території України промови гідні адмірала Горті та вождя угорських фашистів Салаші. Так само давно українські експерти та безпековики попереджали про неприпустимість створення під маскою “децентралізації” суцільного та компактного угорського етнічного району в складі Закарпатської області. В Києві дехто зробив вигляд, що нічого не чув.

І от, прошу дуже, ніколи такого не було, і ось знову!

Під час складання присяги депутатами Сюртівської ОТГ (12 км від Ужгорода, між іншим), обранці заспівали гімн...Угорщини! Може, завтра ще й зарплату угорськими форинтами отримають?

Зрозуміло, що деструктивні сили в Будапешті та їхня закарпатська резиденція розгорнули активну фазу підготовки до федералізації Закарпаття, спираючись на підготовані територіальні плацдарми.

Ідеологема “Великої Угорщини” була традиційним рушієм угорської експансії на західноукраїнські землі. Востаннє така спроба була реалізована навесні 1939 року, коли війська фашистської Угорщини атакували Карпатську Україну і, попри героїчний спротив кількох тисяч місцевих добровольців і націоналістів з Галичини, окупували молоду державу. Угорські коштабори, угорські військові злочини у формі масових розстрілів військовополонених і звичайних цивільних людей, угорська політика примусової мадяризації — все це, мов за помахом чарівної палички, наказано забути і активно витирається з підручників, написаних за європейські гранти.

А саме атрибутка та друкована продукція з візуалізацією “Великої Угорщини” виявлена під час згаданих обшуків.

Все це добре знайоме аналітикам українських спецслужб, які роками завалювали керівництво стосами доповідних записок стосовно катастрофічної ситуації в Криму, де Російська Федерація робила точнісінько те ж саме, що сьогодні політики та урядовці Угорщини роблять на Закарпатті. Щоправда, 15 років тому. Їх не послухали. Що з того вийшло — відомо усім.

На завершення невелика юридична довідка. Для любителів угорського міра може бути вкрай почвальною, бо пояснює, що таке державна зрада, і в яких формах вона буває.

З об’єктивної сторони державна зрада може виявитися у таких формах: 1) перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту; 2) шпигунство; 3) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України полягає у сприянні їх можливим чи дійсним зусиллям заподіяти шкоду державній безпеці України.

Підривною слід визнавати будь-яку діяльність, пов’язану:

1) зі спробою зміни системи вищих органів державної влади нелегітимним шляхом (це можуть бути дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, посягання на життя державного діяча тощо);

тель; репетитор;
a family — гувернер;
to hire **tutor** a for ones children “найняти репетитора для дітей”;
2. *шк.* наставник, вихователь;
3. керівник групи студентів (в англійських університетах);
a private **tutor** “приватний репетитор студентів”;
4. *амер.* молодший викладач вищого навчального закладу;
5. *юр.* опікун, піклувальник **tutor**, v
1. давати приватні уроки;
2. навчати;
to **tutor** a pupil in Latin “навчати учня латинської мови”;
3. керувати; поводити, наставляти (**ВАЗС** — Є. І. Гороть, Л. М. Коцюк, Л. К. Малімон, А. Б. Павлюк. Великий англо-український словник, 2011)

Платформа *словотвір* розкриває контекстуальне вживання цього слова, що підтверджує його значення через наші лексичні одиниці наставник, вихователь, виховник: “**Тьютор** за потреби спостерігає за дітьми під час уроків; консультується з учителями

2) з втручанням у міжнародну політику України (наприклад, несанкціоноване відповідними органами державної влади України розірвання дипломатичних чи консульських стосунків з іншою державою, зрив важливих міждержавних переговорів або глобальних міждержавних форумів);

3) з втручанням у внутрішню політику (скажімо, організація міжконфесійних, міжетнічних та інших конфліктів, розпалювання сепаратистських настроїв серед населення окремих регіонів, фінансування, оснащення чи інше забезпечення незаконних збройних формувань на території України, організація інформаційної експансії з боку інших держав);

4) зі спробою зміни території України (організація не передбачених Конституцією України референдумів тощо);

5) зі спробою знизити обороноздатність України (організація і вчинення диверсій у формі дій, спрямованих на зруйнування об’єктів, які мають важливе оборонне значення, прийняття рішень про згортання наукових досліджень у галузі військової науки і техніки, свідоме гальмування приведення мобілізаційних планів у відповідність до сучасних умов, винахід спеціальних вірусів чи внесення їх у комп’ютерні системи з метою утруднення їхньої роботи або знищення накопиченої на магнітних носіях важливої для виконання завдань оборони інформації тощо);

6) зі створенням умов для діяльності на території України іноземних розвідок (вербування агентури серед жителів України, підбір кандидатів для вербування та завчасний підкуп службових осіб, зокрема тих, що допущені до інформації “особливої важливості”, підготовка явочних квартир, надання допомоги у придбанні документів прикриття для іноземних розвідників, влаштування їх на посади, пов’язані з можливістю доступу до конфіденційної інформації);

7) з ужиттям заходів щодо посилення економічної залежності України від інших держав (ініціювання розірвання торговельних зв’язків України з іншими державами, підписання від імені України явно економічно не вигідних для неї зовнішньоекономічних контрактів, вчинення диверсій у формі дій, спрямованих на зруйнування об’єктів, які мають важливе народногосподарське значення) тощо.

щодо результатів навчання та розвитку навичок; аналізує динаміку навчальних досягнень учнів; організовує виконання домашніх завдань учнями під час самостійних годин; розширює навчальне середовище учнів (організовує відвідування театрів, музеїв, різноманітні екскурсії тощо)” (<https://slovotvir.org.ua/>). То хіба наші виховники, вихователі, наставники не роблять того самого?

Словом, цей *англоснобізм* чи не найкраще ілюструє анекдот: — Лікарю, що у мене таке? І не по латині, а так, просто.

— Ви ледар і п’яниця.
— А тепер напишіть, будь ласка, це по-латині, щоб мені дали відпустку через хворобу.

Від редакції: Просимо читачів долучитися зі своїми запитаннями до Ірини Дмитрівни Фаріон, професорки, докторки філологічних наук, постійної авторки “Слова Просвіти”.





Світова коронавірусна криза

Сергій КОМІСАРЕНКО, академік НАН України і НАМН України, академік-секретар Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, голова Комісії з біобезпеки і біохімії при РНБО України

Закінчення.

Початок у ч. 40-45 за 2020 рік

Формування імунітету проти SARS-CoV-2.

Ймовірність розвитку захворювання в інфікованої коронавірусом людини залежить від багатьох чинників, пов'язаних як із самим вірусом (шлях інфікування, збереження здатності проникати в клітину, інфекційна доза тощо), так і з організмом людини (генотип, стан імунної системи, наявність інших захворювань, стан внутрішніх органів).

Від того, як імунна система реагує на збудник інфекційного захворювання, значною мірою залежить поширення хвороби. Значною мірою наше уявлення про імунітет проти SARS-CoV-2 сформувалося не на основі відомостей про віруси SARS-CoV або MERS-CoV, які інфікували порівняно невелику кількість людей, а на даних про інші коронавіруси людини, які щороку викликають — респіраторні захворювання, починаючи від звичайної застуди до пневмонії. У результаті інфікування цими коронавірусами (їх зараз відомо чотири) формується імунітет (не завжди потужний) тривалістю щонайменше один рік. Дослідження осіб, які перехворіли на SARS або MERS і вижили, показало, що після SARS імунітет зберігався два роки, а після MERS — майже три роки. Водночас нейтралізувальна здатність протівірусних антитіл (їх здатність інгібувати реплікацію вірусу) поступово знижувалася протягом усього періоду дослідження.

Поки що дослідження тривалості гуморальної імунної відповіді проти SARS-CoV-2, які проводилися, дають неоднозначні результати. Так, дослідження, проведене китайськими вченими, показало, що гуморальний імунітет проти SARS-CoV-2 триває досить недовго — 2—3 місяці, причому вже через 8 тижнів рівень протівірусних антитіл падає у 13% людей, що мали симптоми COVID-19, і у 40% людей, що цих симптомів не мали. Отримані дані ставлять під сумнів ідею “паспортів імунітету”, які деякі країни хочуть видавати людям, що перехворіли на COVID-19, мають позитивні результати тесту на протівірусні антитіла і нібито можуть вільно подорожувати, працювати і не дотримуватися карантинних обмежень.

Дослідження, проведене ісландськими вченими за участі біля 30 тис. осіб (у тому числі понад 1200 осіб, які мали позитивний тест на вірус та одужали від COVID-19) дало більш

оптимістичні результати. Приблизно 90% людей, що одужали, мали антитіла проти SARS-CoV-2: рівень цих антитіл підвищувався протягом двох місяців після встановлення діагнозу, а потім залишався на тому ж рівні протягом усього дослідження, яке тривало 4 місяці. Також було показано, що з вірусом SARS-CoV-2 зустрічалося лише 0,9% населення Ісландії.

Нещодавно в крові у 20-50% людей, які ніколи не зустрічалися з SARS-CoV-2, були виявлені CD4+ T-клітини пам'яті, реактивні по відношенню до цього вірусу, причому, була доведена їхня здатність перекресно реагувати із іншими коронавірусами людини і визначено 142 відповідних епітопи T-клітин. Очевидно, що частина людей в результаті перенесених коронавірусних застудних захворювань виробила імунітет, здатний, певною мірою, захистити їх від SARS-CoV-2, що частково пояснює неоднорідність перебігу COVID-19 у різних людей або в різних географічних регіонах, які відрізняються за поширеністю інфекцій, спричинених коронавірусами людини. Можливо, саме тому населення розвинутих і багатих країн переносить COVID-19 важче, ніж населення бідних країн, яке частіше стикається зі збудниками інфекційних захворювань, зокрема із коронавірусами людини, через низку економічних і соціально-культурних причин, які призводять до перенаселеності, розповсюдження антисанітарних умов, поганого харчування тощо.

Очевидно, що після інфікування SARS-CoV-2 більшість людей матимуть протівірусну імунну відповідь (у когось вона буде сильнішою, в когось слабшою). Можна вважати, що ця імунна реакція забезпечить певний захист людей у середньостроковій перспективі, принаймні на рік, а згодом її ефективність може знизитися. Якщо це дійсно так, то зараження дедалі більшої кількості людей у популяції приведе до формування так званого колективного імунітету. Якщо він охопить значну частину популяції (понад 60%), то навіть без епідеміологічних заходів вірус не буде поширюватися так стрімко.

Навіть якщо взяти до уваги те, що кількість випадків захворювання на COVID-19 не була точно визначена через обмеженість тестування (як, наприклад, в Італії та деяких інших країнах, коли вона була заниженою, можливо, в десятки чи сотні разів), то все одно можна стверджувати, що більшість населення у світі все ще є сприйнятливою до зараження і колективний імунітет тільки починає формуватися.

Однак невідомо, чи буде імунітет до SARS-CoV-2 тривалим у більшості населення. Нещодавно було доведено, що людина, яка перехворіла на SARS-CoV-2, може через декілька місяців інфікуватися повторно.

Для цього було проведено порівняльний аналіз геномів двох ізолятів SARS-CoV-2, виділених від одного пацієнта з Гонконгу під час двох епізодів коронавірусної інфекції (другий епізод безсимптомної інфекції стався через 142 дні після першого симптоматичного епізоду). Виявилось, що вірусні геноми першого та другого епізодів значно відрізнялися один від одного. Аналогічні результати отримали при дослідженні повторного інфікування SARS-CoV-2 іншого пацієнта з Невади, однак в цьому випадку перебіг повторної інфекції був більш важким, ніж в перший раз. Питання про те, чи впливає імунітет на симптоми COVID-19 при повторній інфекції, є надзвичайно важливим, особливо в контексті розробки вакцин. Чи можливо, що імунна система не тільки не захистила від вірусу, але й погіршила ситуацію? Так, теоретично така можливість існує. Наприклад, деякі випадки тяжкого перебігу COVID-19 погіршуються “підступними” імунними реакціями, які пошкоджують здорові тканини. Люди, які пережили це під час першої інфекції, можуть мати імунні клітини, які готові вдруге відповісти ще більш активно. Інша можливість полягає в існуванні механізму антигілозалежного посилення реплікації вірусу, при якому антитіла, що утворюються під час першої зустрічі з SARS-CoV-2, допомагають вірусу, а не борються з ним під час повторної інфекції.

Отже, існує ймовірність того, що SARS-CoV-2 зможе продовжити циркулювати в популяції людей, незважаючи на колективний імунітет, сформований завдяки природному інфікуванню або вакцинації.

Вакцини проти SARS-CoV-2 та COVID-19.

Увесь світ з нетерпінням очікує на вакцину проти SARS-CoV-2 і, відповідно, проти COVID-19. Директор Інституту алергічних та інфекційних захворювань США (NI-AID) і головний радник Білого дому з протидії коронавірусу професор Ентоні Фаучі ще в березні 2020 р. попереджав, що перші вакцини стануть доступними не раніше, ніж за 12—18 місяців. Коаліція інновацій з готовності до епідемії (Coalition for Epidemic Preparedness Innovations) вважає, що на розроблення такої вакцини протягом найближчих 12—18 місяців потрібно щонайменше 2 млрд дол. США. Було запропоновано цікаву ідею об'єднати зусилля вчених з провідних лабораторій і фармацевтичних компаній світу за аналогією з такими відомими масштабними науковими проєктами, як, наприклад, “Мангеттенський проєкт” з розроблення ядерної зброї, проєкт “Геном людини” або ЦЕРН. Однак розвиток ситуації демонструє, що ця ідея поки не спрацює.

Поки що вірус SARS-CoV-2 порівняно з вірусом грипу є відносно

стабільним, не схильним до значної кількості мутацій завдяки наявності у нього системи “виправлення помилок” реплікації. Пройшовши шлях від Китаю до США, він набув лише від 4 до 10 мутацій. І це дає дослідникам надію на можливість створення стабільної вакцини, яка залишатиметься ефективною протягом тривалого часу.

Одну з перших у світі вакцин проти COVID-19 створила американська біотехнологічна фірма Moderna за участі NIAID. Її клінічне випробування розпочалося вже через 64 дні після того, як було опубліковано геном вірусу. 18 травня 2020 р. Moderna заявила про перші результати клінічних випробувань: її mRNA-1273 вакцина проти COVID-19 викликала імунну відповідь у людей і захищала мишей від легеневої інфекції, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Дані, які компанія оприлюднила у прес-релізі, вважають дуже обнадійливими.

Майже одночасно з Moderna за розроблення вакцини взяли й інші провідні фармацевтичні фірми та науково-дослідні інститути у Великій Британії, КНР, ФРН, Франції, згодом до них приєдналися установи з Японії, Кореї, Канади, Індії та інших країн. Зараз вже відомо понад 180 прототипів вакцин, створених за різними принципами, з яких більш як 35 — проходять клінічні випробування.

Як виглядає “ідеальна” вакцина для профілактики COVID-19? У клінічному плані важливими є три основні фактори: 1) обов'язковою є надійна імунна відповідь, яка генерує довготривалу нейтралізувальну антитіла до антигенів SARS-CoV-2 (наприклад, протеїнів S та/або N); 2) вакцина має викликати потужний T-лімфоцитний імунітет; 3) вакцина не повинна мати будь-яких серйозних побічних ефектів, а також супроводжуватися такими явищами, як антигілозалежна клітинна цитотоксичність, вакцино-асоційоване захворювання дихальних шляхів, цитокіновий “шторм” тощо.

Вакцини на основі нуклеїнових кислот. До цієї групи належить уже згадувана вакцина mRNA-1273 компанії Moderna (США) на основі mRNA, що кодує префузійну стабілізовану форму шипуватого протеїну (spike protein, S), який компанія обрала разом із дослідниками Центру досліджень вакцин (VRC) Національного інституту алергії та інфекційних хвороб. Основні переваги таких вакцин полягають в тому, що вони викликають надійну імунну відповідь, їх можна швидко розробити і недовзі налагодити виробництво (рис. 9).

Інший кандидат — вакцина Lead candidate німецької компанії CureVac AG на основі сконструйованої РНК, яку ще не зареєстровано.

Дан Барух з колегами з Гарвардської медичної школи (США)

дослідили ДНК вакцини проти COVID-19. Цей тип вакцини змушує клітини реципієнта виробляти збудника або його компоненти, що своєю чергою стимулює імунну систему.

Згідно з даними ВООЗ, дві такі вакцини вже беруть участь у клінічних дослідженнях. Одна з них — INO-4800 від компанії Inovio Pharmaceuticals (США), яку вводять внутрішньом'язово з подальшою електропорацією, кодує шипуватий глікопротеїн. Ці вакцини дають надійну імунну відповідь, їх можна швидко і легко створювати та виготовляти, вони не потребують холодного ланцюга для зберігання.

Інша вакцина — VacTRL-Spike компанії Symvivo (Канада) — це ДНК-плазміда, що експресує тривимірний шипуватий глікопротеїн і білок гібридного транспортера з Bifidobacterium longum. У цієї вакцини такі самі переваги, як і у попередньої, до того ж її вводять перорально.

Вакцини на основі векторів (рис. 10). Серед найбільш відомих і перспективних вакцин слід відзначити AZD1222 (ця вакцина була зареєстрована під назвою ChAdOx1nCoV-19), створену вченими Оксфордського університету разом з компанією AstraZeneca Plc.

На сьогодні опубліковано дуже обнадійливі результати I і II фаз клінічних випробувань вакцини ChAdOx1 nCoV-19 на 1077 добровольцях.

Китайські вчені опублікували результати ранніх досліджень іншого типу вакцини Ad5-nCoV (CanSino Biologics Inc., Китай) на основі рекомбінантного аденовірусу типу 5 (Ad-5), що також експресує шипуватий протеїн. Дослідження, в яких брали участь 108 осіб, проводили в кількох лабораторіях. Після завершення II фази випробувань вакцина CanSino Biologics 25 червня 2020 р. отримала дозвіл на використання її протягом року для військових Китаю.

Ще одним прикладом вакцини на основі аденовірусів, що отримала дозвіл на використання, є російська вакцина проти COVID-19, розроблена Науково-дослідним інститутом епідеміології та мікробіології ім. М.Ф. Гамалей в Москві. В цій вакцині використовують два різних аденовіруси, які експресують протеїн S SARS-CoV-2: перша доза вакцини містить аденовірус Ad26 (що використовується також у вакцині проти COVID-19 фармацевтичної компанії Johnson & Johnson та її дочірньої компанії Janssen), друга доза вакцини містить аденовірус Ad5 (як і в експериментальній вакцині китайської компанії CanSino Biologics). Вакцина була введена 76 добровольцям на ранніх стадіях у рамках двох випробувань, але результати цих випробувань та інших доклінічних досліджень не опубліковані. Несподівано 11 серпня 2020 р. Президент Росії Володимир Путін оголосив, що державний регулятор охорони здоров'я Росії став першим у світі, хто затвердив вакцину проти COVID-19 для широкого використання, хоча випробування III фази вакцини ще не завершені. Вчені у всьому світі та ВООЗ засудили це рішення як поспішне, небезпечне і неетичне, що може не тільки загрожувати здоров'ю та життю людей, які отримають вакцину, а й у разі негативних наслідків, підірве довіру до вакцинації проти COVID-19 і ще більше посилить анти-вакцинні настрої у світі.

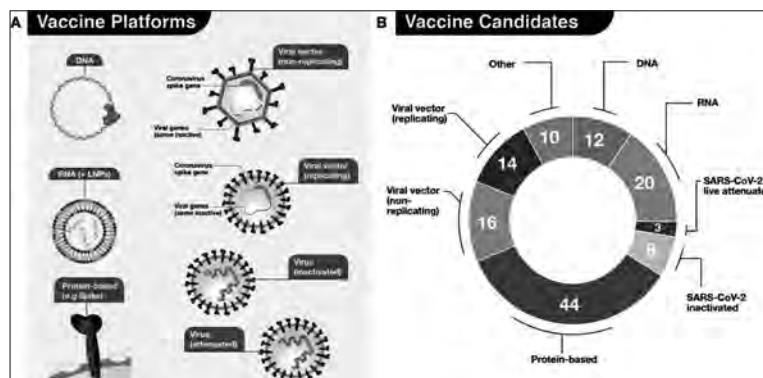


Рис. 8. Підходи до розроблення вакцини проти SARS-CoV-2: а — основні підходи; б — розподіл вакцин-кандидатів у групах з різними підходами

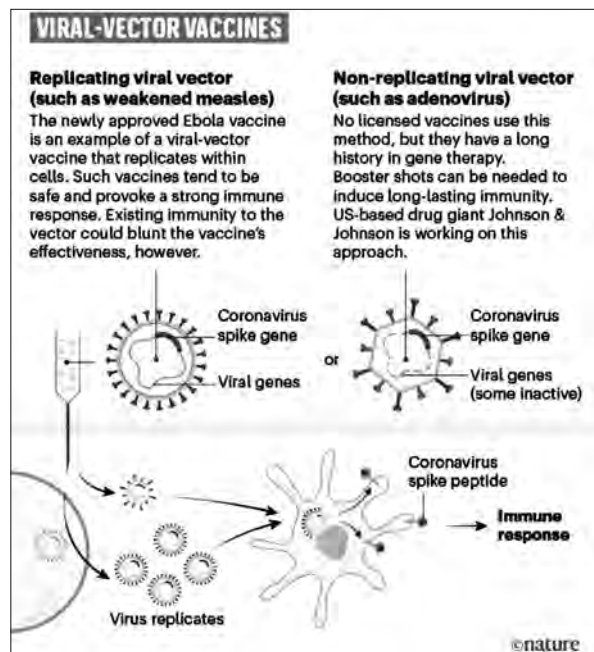


Рис. 9. Принцип дії вакцин на основі нуклеїнових кислот

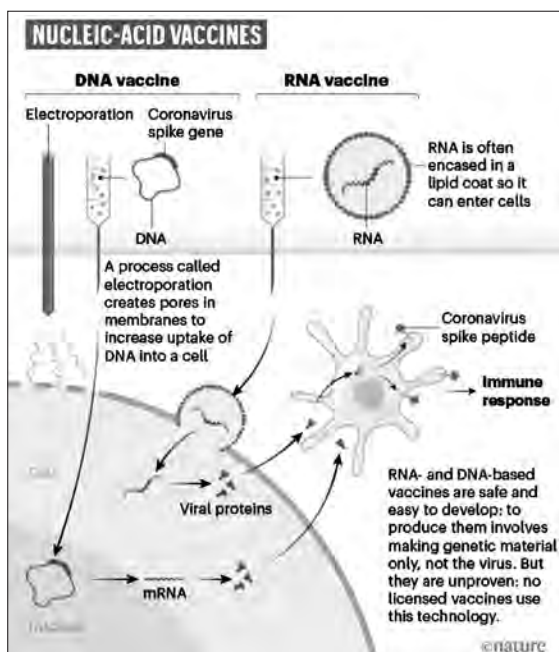


Рис. 10. Принцип дії вакцин на основі вірусних векторів

Вакцини на основі протеїнів вірусу SARS-CoV-2 (рис. 10). У вакцинні NVX-CoV2373 від американської компанії Novavax як антиген використовують рекомбінантний шпигуватий протеїн SARS-CoV-2 у префузійному стані. Рекомбінантний протеїн експресується в генетично сконструйованих клітинах Sf9 комах. Основними перевагами цієї вакцини є можливість швидкого її розроблення і налагодження виробництва. Платформу Novavax раніше було протестовано в I, II і III фазах кількох випробувань для сезонного грипу, Еболи та PCB, і, схоже, вона є безпечною.

Вакцини на основі вірусу SARS-CoV-2 (рис. 11). Втім, більшість нині відомих вакцин зроблено на основі ослабленого чи інактивованого збудника хвороби. Саме такий підхід використала китайська компанія Sinovac Biotech з Пекіну, яка почала випробування вакцини CoronaVac (раніше – PiCoVacc) на основі інактивованого SARS-CoV-2. III фаза випробування у Бразилії має завершитися наприкінці 2020 р. Група українських фармацевтичних компаній

Лексім підписала з Sinovac Biotech ексклюзивну дистрибуторську угоду на поставку вакцин проти SARS-CoV-2 в Україну і вже розпочала проектування потужностей для її виробництва у м. Харкові.

Ще одна китайська компанія Sinopharm зареєструвала два клінічних випробування вакцин, розроблених також на основі інактивованого вірусу, однак точно невідомо, чи це випробування двох різних вакцин, чи однієї.

Дослідження ефективності різних шляхів введення вакцини, яка кодує протеїн S SARS-CoV-2, на мавпах і транс генних мишах, що мають людський рецептор ACE2, показали, що інтраназальна форма вакцини може бути ефективнішою за ін'єкційну форму. Так, у мишей, яких вакцинували шляхом ін'єкції, після зараження SARS-CoV-2 в легенях не знаходили вірусу, але виявляли невелику кількість вірусної РНК. На противагу цьому, миші, яким вакцину вводили інтраназально, мали абсолютно чисті легені. Таким чином, назальна вакцина повністю запобігла зараженню.

Фахівці все ж доволі стримано ставляться до можливості швидкого виходу вакцини на ринок. Вони пояснюють, що потрібно бути обережними через безпрецедентно стислі терміни випробувань вакцин, створених за “прискореним” принципом, щоб не було потім розчарувань, як з вакциною проти СНІДу, яку так і не вдалося створити через особливості ВІЛ. Саме таку думку докладно і аргументовано виклав у липневому номері

журналу Scientific American видатний американський учений Вільям Хезелтайн, з яким мені пощастило познайомитися у Гарвардському університеті ще у 1981 р. Подібні побоювання ґрунтуються на тому, що давно відомі коронавіруси “спотворюють” імунну систему так, що навіть після того, як організм позбудеться збудника, він може знову заразити його і викликати хворобу. Будова SARS-CoV-2 вказує на те, що під час створення вакцини можуть виникати серйозні перешкоди. Так, деякі хворі на COVID-19 виробляють нейтралізуючі антитіла, здатні вбити вірус, але не всі. Отже, чи буде вакцина стимулювати продукування таких антитіл у всіх людей, досі невідомо. Незрозуміло також, як довго ці антитіла можуть захищати від інфекції. Побоювання виникають і стосовно ад'ювантів, які додають до вакцин, оскільки вони викликали серйозні побічні ефекти, в деяких випадках навіть у молодих здорових людей.

Така стратегія лише все більше підсилює скептицизм, анти-вакцинні настрої і може серйозно зашкодити розповсюдженню вакцин у світі та боротьбі з COVID-19.

ВООЗ вважає, що потрібно протестувати якомога більшу кількість вакцин, оскільки не можна передбачити заздалегідь, скільки з них виявляться перспективними.

З огляду на викладені вище дані про шляхи і стан створення вакцин проти SARS-CoV-2 (чи COVID-19) можна дійти висновку, що раніше чи пізніше вакцину все ж вдасться зробити, причому, напевно, буде запропоновано кілька досить ефективних вакцин. Сподіваємося, що такі вакцини будуть доступні не лише в багатьох державах, які виділяють великі кошти на їх розроблення, а й, як наполягають ООН і ВООЗ, у всьому світі, незалежно від економічного стану країн. Водночас ми маємо усвідомлювати, що навіть ефективні вакцини викликають імунітет не у всіх імунізованих людей. Вчені сподіваються на вакцину проти коронавірусу, яка буде ефективною щонайменше на 75%, але вона також буде прийнятною у випадку 50% чи 60% ефективності. У FDA заявили, що дадуть дозвіл на використання вакцини проти COVID-19, якщо вона буде безпечною та ефективною принаймні на 50% (приблизно нарівні з вакциною проти грипу). Крім того, досі невідомо, як довго залишатиметься ефект від вакцинації і чи не виявиться потрібним проводити ревакцинацію щороку, якщо SARS-CoV-2 продовжуватиме циркулювати у світі.

Було помічено, що SARS-CoV-2 поширюється нібито повільніше в країнах, у яких проводилася профілактика туберкульозу серед на-

селення з використанням вакцини БЦЖ (BCG-bacillus Calmette-Guerin). Давно відомо, що вакцина БЦЖ поліпшує імунітет проти деяких вірусів. У США її використовують для лікування раку сечового міхура, ефективно стимулюючи імунну систему для боротьби з раковими клітинами. Нещодавно було показано, що вакцина БЦЖ знижує смертність від сепсису новонароджених завдяки швидкій індукції нейтрофілів. А в експериментах in vivo підтверджено, що БЦЖ сприяє епігенетичне перепрограмування моноцитів людини, внаслідок якого індуються цитокини, зокрема IL-1b, що є важливим для розвитку противірусних імунних реакцій. Дитячий науково-дослідний інститут Мердока в Мельбурні (Австралія) з 27 березня 2020 р. проводить випробування вакцини БЦЖ як профілактичного засобу проти COVID-19, у яких беруть участь 10 000 медичних працівників з Австралії, Іспанії та Нідерландів. Водночас публікації щодо ефекту BCG на SARS-CoV-2 та COVID-19 наводять суперечливі дані.

Ідею застосування живої вакцини від поліомієліту для захисту від COVID-19 у США активно пропагує Костянтин Чумаков — директор підрозділу з вакцинних досліджень

FDA. Він є сином відомих радянських вірусологів Михайла Чумакова та Марини Ворошилової, які у 1959 р. вперше випробували на своїх трьох дітях живу вакцину проти поліомієліту, розроблену Альбертом Сейбінім (американським вірусологом єврейського походження, що емігрував з Росії у 1921 р.). Потім вони провели її масштабні випробування в СРСР та описали появу у вакцинованих тимчасового захисту проти інших вірусних інфекцій, ймовірно, завдяки стимулюванню імунної системи. Костянтин Чумаков разом з Робертом Галло нещодавно опублікували статтю в Science, у якій вказують на можливість боротьби з COVID-19 за допомогою вакцин, які не є специфічними до COVID-19, але можуть запобігати інфікуванню вірусом SARS-CoV-2 та/чи полегшувати перебіг захворювання через неспецифічну стимуляцію імунітету пацієнтів. До таких вакцин належать атенуйовані (живі, але ослаблені) вакцини проти туберкульозу (BCG), кашлюку або поліомієліту. До речі, Роберт Галло (Robert Gallo) — вірусолог, імунолог, онколог, один з найвідоміших учених світу, який відкрив структуру вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ) та винайшов інтерлейкін-2 (IL-2).

Математичні моделі епідемічного процесу та перспективи виходу з карантину. Перші результати резонансного дослідження методами моделювання було представлено 16 лютого 2020 р. у звіті національної лабораторії Imperial College Великої Британії. На основі розподіленої стохастичної моделі проведено прогностичний аналіз поширення COVID-19 з урахуванням параметрів поширення захворювання, які було виміряно на початковому етапі розвитку пандемії, переважно в Китаї і Південній Кореї. Модель продемонструвала катастрофічні для систем охорони здоров'я США і Великої Британії наслідки сценарію “без контрзаходів” — 2,5 млн і 500 тис. померлих відповідно, що кардинально вплинуло на зміну державної політики цих країн щодо протидії епідемії.

Від початку епідемії вже опубліковано десятки наукових робіт, присвячених розробленню прогностичних моделей, методів прогнозування поширення COVID-19 і калібрування параметрів цих моделей за даними статистики захворювань.

За допомогою моделювання було оцінено тривалість інкубаційного періоду, що дозво-

лило органам охорони здоров'я прийняти рішення про 14-денний карантин (хоча до цих результатів слід відноситись з обережністю, оскільки деякі люди можуть поширювати хворобу і після 14-го дня). Зараз математичні моделі використовуються не тільки для оцінювання параметрів поширення коронавірусу, а й для вивчення можливих майбутніх сценаріїв, ретроспективної оцінки ефективності конкретних втручань та визначення перспективних стратегій.

Активно розробляються цифрові технології розпізнавання обличчя в масках, визначення відстані між людьми за допомогою ехолоту для контролю за соціальним дистанціюванням тощо. Багато країн зараз почали розробляти та впроваджувати програми цифрового відстеження контактів інфікованих осіб.

Епідеміологічні заходи, які на сьогодні є головною зброєю в боротьбі з пандемією COVID-19, справляють негативний вплив на економіку і викликають значне занепокоєння в суспільстві. Тому уряди багатьох країн завчасно склали та оприлюднили поетапні плани виходу з карантину.

...Майбутнє значною мірою залежатиме від того, наскільки ми будемо відновлювати соціальні контакти і чи зможемо продовжити дотримуватися профілактичних заходів. Якщо імунітет до вірусу SARS-CoV-2 триватиме менше року, то щорічні сплески COVID-19 можуть спостерігатися до 2025 року або довше.

Під час послаблення карантинних заходів, що епідемія закінчується, хоча це не так. Насправді ризик зараження є більшим, ніж люди можуть собі уявити.

Очікується, що з настанням зими у країнах з помірним і холодним кліматом епідемічна ситуація з COVID-19 може загостритись, як це відбувається щороку у випадку інших респіраторних вірусів людини. Сухе зимове повітря покращує їх стабільність і передачу, а також порушує імунний захист дихальних шляхів. Крім того, в холодну погоду люди частіше залишаються в приміщенні, де є великий ризик передачі вірусів повітряно-крапельним шляхом. Для припинення пандемії SARS-CoV-2 повинен бути ліквідований у всьому світі, що, на думку більшості вчених, майже неможливо, або люди повинні сформувати достатній імунітет у відповідь на інфекцію або вакцину. Проте будь-які сценарії майбутнього залишаються лише здогадами, оскільки з такою пандемією людство стикається вперше, а COVID-19 за своїми епідемічними особливостями сильно відрізняється від пандемічного грипу.

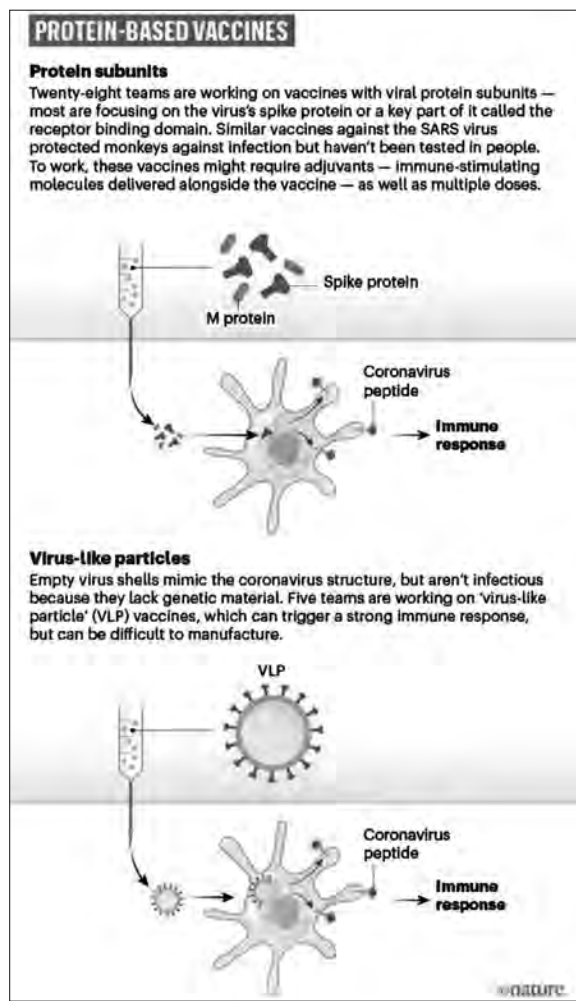


Рис. 11. Принцип дії вакцин на основі протеїнів

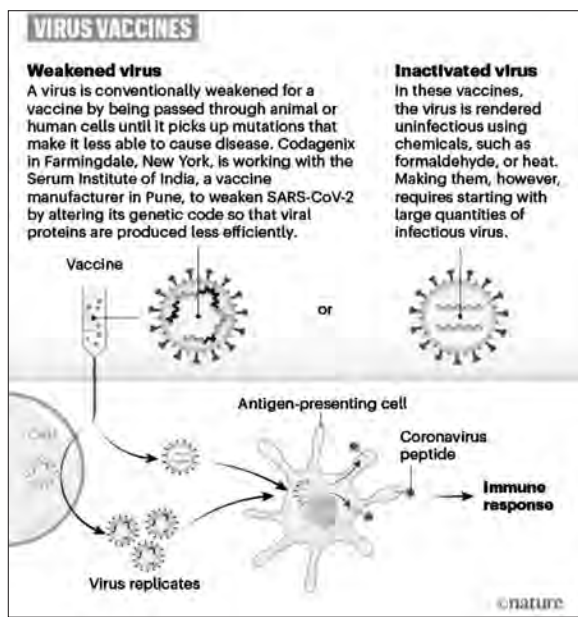


Рис. 12. Принцип дії вакцин на основі вірусів



Сергій ЧИРКОВ. «А світ постав вже з нашого кохання»

... марева, видива, тіні і луни,
лунки і вирви, куди не ступи,
порвані стропи,
натягнуті струни,
губи медові та кухоль ропи,

випито, пройдено, душі затеклі,
менше дієзів і більше бемолів,
що тобі,
як тобі
в нашім вертепі,
де лише двійко не дограних ролей,

нам не написано,
ясла порожні,
зірку над степом ніхто не чита,
ми не волхви — ми лише подорожні,
нас поєднала свята простота,

свистом вечірнім заходяться раки,
слід від яких і загув, і прочах,
так вже зійшлися і лінії, й знаки
не на долоні твоїй — на губах.

Клямка іржава.
Старезний павук.
І павутина од краю до краю,
наче він тать і нап'яв тятиву.
А за стіною — сопілонька грає,
журна така,
нескінченна така...
Чайник порожній
чеканням скипає.
Мить, спалахнувши,
вже рік не тіка,
наче її оселили у раї.

Щастя — не хліб,
сам його не з'їси.
Все, що я маю,
я навпіл ламаю —
наче свій голос на два розділяю:
схлипи сопілки
і шелест коси.

Світ засинає.
Тихо і журно.
Хто із нас — кум королю?
Мовила вголос
чи зойкнула руна:
- Ти мене любиш?
- Люблю...

Так придавило —
аж дихать несила.
Дай хоч послаблю петлю.
Милий — немилий.
Миля — немила.
- Ти мене любиш?
- Люблю...

Що буде далі —
ніхто не розкаже.
Нині ж — обом постелю.
Ти собі ляжеш.
Я собі ляжу.
- Ти мене любиш?
- Люблю...

Пролісок.
Завтра.
О сьомій нуль сьомій.
Зійде,
прокляне крізь листя
і пріль,
туги й жалі
і холодне безсоння,
що нанесло восени звідусіль.
Зійде і стане
між нами
і — нами.
Чи віднайдемо для нього слова —
котрі не голосом
і — не устами?
Квітка не сходить,
а ніч дотліва.
Я розгрібаю промерзлі тріаси.
Ніжка зелена і біла сльоза,
що по щощі березневій сповза.
Сьома нуль сьома за київським часом.
Небо сіріє.
Південний вокзал...

З книжок поезій “Скрипаль” (2018), “Поза позик”, “Ходімо в рай” (2020)

Поет, прозаїк, перекладач, публіцист. Автор роману-подорожі “Ковчег. Колискова для смерті”, недетективу у 225 убивствах і 17 замахів “Дім-Дом”, збірки мемуарних міні-есе “Хто у класики крайній”, сучасної химерії “По той бік долонь”, повістей для підлітків “Фігня”, книжок поезій “На Місяці не ходять по землі”, “Скрипаль”, “Поза позик”, “Ходімо в рай” та інших прозових та віршованих видань. В останні роки опублікував понад 400 політичних статей, коментарів і памфлетів.

Раз і назавжди знайти —
не буває:
яблуко пада
і в травах зника;
раптом з руки
вислизає рука;
пташка,
що піснею душу нам крає,
спурхує з гілки —
і губиться в гаї,
гроші зникають,
і рими з рядка;
душі,
які вже ніхто не шука,
навіть рука
із руки вислизає.
Губиться все.
От і серце тіка
й пада, сліпе,
під колеса трамвая...

Як зустріну — впізнаю?
Не знаю.
Забуваю тебе, забуваю.
Як назустріч ідеш —
забуваю.
Як волосся на плечі збігає,
як цілуєш мене — забуваю.
Як в очах твоїх
сонце згасає,
і як сходить воно —
забуваю.
Як з'являєшся з вод —
забуваю.
Як рушник з твоїх стегон
сповзає,
як, пречисту, тебе обіймаю
забуваю —
усе забуваю.
До дрібниць я тебе
забуваю.

Прокинувся —
промінчик на плечі.
Згорнувся —
і не хоче просинати.
Він невідомо як зайшов до хати,
зігрітись,
а може, відпочить.
Надворі — біла Січ
і сірий січень.
Нам байдуже —
промінчику й мені.
Він тепло усміхається у сні
й у сон свій,
напівсонний,
кличе.
І от вже я
згорнувся на плечі,
а двері
заплітає павутина,
лиш чутно,
як Господь щось ліпить з глини
і сохнути
складає на печі.

Сtereo.
Моно.
Платівка.
Плита.
Ставлю під голку —
і пісня зліта,
б'ється об стелю,
у шибку
і пада.
Птаха без тебе
летіти не рада.
Голка біжить
через трек навпростець —
шойно початок —

й одразу кінець.
Хрипне Дассен,
замовкає Моранді,
пада завіска
з віконця веранди...
Треба в ремонт,
відслужив програвач.
Я віднесу,
чуєш, любя,
не плач...

... який калачик...
Боже, як ти спиш...
довіриливо ввіткнувшись у плече...
Хай стихне ранок,
взує капці стриж,
і час нікуди звідси не тече.

Це сьомий день.
В тобі —
солодка втома.
Наш світ постав.
По стелі зайчик скаче...
Моя.
Єдина.
Рідна.
Вдома.
О, Боже, як ти спиш,
який калачик...

Під лопухом вчорашній дощ;
заснув,
бо находився містом.
Я йшов до тебе,
він — слідом,
я квіти ніс,
а він — намісто.
Я — навпростець,
а він — в двори —,
між стін,
майданчиків,
задвірок,
то зазирне під явори,
то стовбур скоками поміря,
а потім розпустив разок
і срібні вистелив коралі
під кожен порух твій і крок
і ринув, усміхнувшись, далі.
А я — з ромашками...
Вони
обвисли крильцями,
змокріли,
але подобатись хотіли.
А ти притислась до стіни
й на мене глянути не сміла.

Ми слово знали.
Ми були удвох.
А світ постав
вже з нашого кохання.
А те, що сотворив раніше Бог,
ми до кохання
бачили востаннє.

Напнули небо —
так, як захотіли.
Розставили дерева
вздвож ріки.
Згустили ніч.
Розвісили світила.
Й подумали зухвало:
на віки!

Обіймів не послабивши,
творили.
І щось таки забули возвести —
чи, може, твердь,
щоб ти по ній ходила,
чи, може, дім,
де б не старіла ти...



... а човен пливе,
наш пошарпаний човен,
і я за старшину на цьому човні,
старшина — нікому,
старшина — нічому,
обол за труди віддають не мені,
та я й не візьму,
а візьму — не доправлю,
нам білий метелик малює маршрут,
нехай стрімголов віддаляється равлик,
і сивий весляр переходить на ют, —
ми вже поза позик
і поза боргами,
нам час ні до чого
і нікуди йти,
і втиснувся всесвіт у подих між нами,
упали у прірву канатні мости,
ніхто не потрібен —
ні люди, ні звірі,
і з календаря розлетілися дні.
... рай, кажуть, давно називається вирій,
та що нам до того — тобі і мені...

а вишні на вишнях — червоні,
а сливи, як водиться, сині,
гніді від народження коні
і в тому ніскільки не винні,
квадрат у Малевича — чорний,
світ — білий,
хоча і не білий,
а осінь — вона ще не скоро,
аби у садку пожовтіло,
зелені спадають покоси
на золото літньої днини...
Яка ти —
не відаю досі,
та певен:
моя і єдина.

хай буде жовтень,
третє чи десяте,
хай клени вистеляють жовте коло,
і крук подвір'ям походжа спроквола,
забувши про повинність рахувати
й про те, що він — одвічний поводитир
у чорний-чорний, як він сам, ясир,
і ми у тому
золотому
колі,
ти у сукуванні,
я у сорочині —
що треба ще у заповітній днині,
яка тепер —
нікуди і ніколи,
й не буде ані завтра, ні зими —
лиш ми з тобою, любя,
тільки ми,
нікого
і нічого більш не треба,
не хочу я ні йти,
ні відпускати,
нехай цей жовтень,
третє чи десяте,
лежить на спині
й дивиться на небо,
а ти — на нього,
і гуде бджола,
і сивіє безжурно ковила.

Там не була ні дня,
ні ночі,
годинник цокає, як хоче,
там засинають у пів ока
і не говорять,
а муркочуть,
і не відходять далі кроку.
Там люди не малюють межі,
живуть без шкіри і одержі —
торканням,
трепетом,
повітрям —
як жити, зрештою, й належить
за першим Божим заповітом.
Там не буває нещасливих,
там квітнуть то любов,
то слива,
то губи
у щасливій згубі,
там воля,
вітер,
коси,
гриви,
і лет,
і видих:
“люба...”
“любий...”

Крислатий сонях біля хати,
на ньому — дівчинка крилата
мете підлогу з насинин —
за клином клин,
за клином клин.

Дрімає коник на осонні.
А крильця в дівчини — червоні,
вона їх склала — й заміта.
Робота в дівчини проста.
А ще вона нектар збирає
і прогання пташині зграї,
і позирає на вікно —
чи не прочиниться воно.

А я сиджу собі у хаті
й дивлюсь, як дівчинка крилата
на жовтім соняху живе,
і як над нею час пливе...

Роки — як миші у stodолі:
поганяють тіло,
душу точать.
І проти дня,
і проти ночі —
мене спустошують поволи.
Роки воліють порожнечі:
в мені,
у хаті,
у дворі —
де й так лише шербатий глечик
самотньо скалиться зорі.
Що ще лишилось?
Три зернини,
тепла на двоє
й на двоє — три слова.
Все інше — потолок,
полова.
Тінь від поточної днини.

... а крила — вони як собаки,
без тебе й без мене — ніякі,
нема в них ні сили, ні лету,
ікони обмести, портрети —
і більш ні на що не годящі
крилята полишені наші,

а ми і без крил не безкрилі,
поставили хату в екзилі —
бузок, трохи вишень, горіхи,
синиця пірнає під стріху,
по ласку приходять собаки —
вони ж бо без неї — ніякі,

а ми — наче спалена Троя,
тріпочуть вітри за стіною,
неначе вітрила
чи крила,
які ти для мене пошила,
хай кличуть —
куди я без тебе,
без тебе ні Трої не треба,
ні неба...



У сні моїм
прийшла собі і спиш.
А я дивлюсь
незрячими очима
і плине час
від мене невмливо,
і наді мною пророста спориш...
Нехай росте.

Зітхаєш уві сні.
У нім —
я сплю,
а ти — принесла втому.
Її відіграваю в нашім домі;
ти засинаєш;
хороше мені...

— пам’ятаєш? — шепчу,
— пам’ятаю,
— я, кохана, також не забуду...
перекинула коси на груди
й сіла,
липень відсунувши,
скраю,

— ти така... — кладу руку на руку,
— нам — по віку, — всміхається тихо...
за стіною і вітер не диха,
і каштани
злітають
без стуку,

— я ніколи до тебе не звикну,
— ти смішний, — і стенає плечима...
мокрим снігом
кінчаються зими,
осідаючи
пилком на вікнах,

— де ж те літо?
— час робить, що хоче,
— ми удвох, і у нашім вертепі...
вона сходить,
як місячний серпик
наді мною
і прірвою ночі.

Промінчик.
Що ним написати —
для тебе вірш
чи заповіт?
На заповіт
набралось літ,
та я їх позагонив в хату
й сховав між книг
та інших див,
ще й мішковиною прикрив.
А вірш...

Посивіли слова —
ну як такими говорити!
Хіба просіяти на сито,
що порожнечу сповива,
змолати,
напекти млинців,
змастити,
винести під грушу,
скатеркою заслати душу —
й з усюд
назвати горобців,
а ті вже знають, що робити, —
як і до кого говорити.

... кароока, як ти, рудокоса,
рано стелиться,
пізно встає...
Назову твоїм іменем осінь,
що прийшла під віконце мое.
Буду мати
як осінь гукати
і шукати
в копиці років.
... синя стрічка, червоної шати
і кленовий вогонь із-під брів...

В жовтий яр по жовту глину
відряджав я доню й сина.
Я і сам її носив
від роси і до роси.
Наносили цілу гору,
стала гора — на пів двору,
жовта-жовта, як вогонь
з-під Господніх з-під долонь.

В синій яр по синю глину
відряджав я доню й сина.
Я і сам її носив
від роси і до роси.
Наносили — цілу гору,
стала гора на пів двору,
синя-синя, мов ріка
із Господнього ставка.

“Ти здурів? — питають люди. —
Як двором ходити будеш,
моркву зносить, буряки?”
Добрим людям невтямки:
жовта глина — для толоки,
синя глина — для толоки.
Зберемось на шостий день —
та й наліпимо людей.
Жовта глина,
синя глина —
та й постане Україна.

Син іде з війни додому —
третій день
і п’яту втому,
сьомий місяць,
другий рік,
не стуляючи повік.
Вже здолав поріг
і сльози,
що зустріли на порозі.
Вже у хату увійшов,
із губи злизнувши кров.
Він от-от зачинить двері
і питає про вечерю.
Зробить крок,
іще один.
Йде з війни додому син.
Вже знімає балаклаву,
сивину,
безсоння,
славу.
Вже усмішка крає рот.
Він повернеться. От-от...
Син іде.
З війни.
Додому.
Битий градом,
митий громом.
Боже, як йому дійти
з тих світів
у ці світи?
Другий рік
іде
невпинно.
Чим тобі зарадить, сину?
Протяг стіни розтина.
Син іде.
Іде війна.

Коли душа лишилась нічия —
вже не моя,
але іще не Бога —
коли вона шукатиме дорогу
і схибить на переспів солов’я,
в якому все живе й вечірне тоне,
і там під кленом,
в шепоті трави,
забувши, що тепер без голови,
її на ту травичку зронить
сонно,
а потім — злине,
вернеться до тіла —
розгублена і навіть трохи зла —
бо стільки ж літ безвилазно жила,
аж поки тіло
жити не схотіло —
і от
коли вогонь доїсть свічки,
й настане час прощатися зі світом,
дозволь своїй душі
мою зігріти.
Востанне.
На доріжку.
Навіки.

Книжки поезій Сергія Чиркова, усі три або будь-яку на вибір, можна придбати, написавши на його електронну адресу: prof-xxi@ukr.net

Вартість тритомника для читачів “Слова Просвіти” — 120 грн., вартість однієї книжки — 50 грн.

...І виведуть з двору корову

Сергій ОСОКА

Наша велика родина, за тодішніми господарськими мірками, заможною не була. Землі — обмаль, синів, невісток і онуків — купа. Проте в найми не йшли, на багатших не батракували, попідтинню не вмирили. Обходилися своєю працею. Прабаба згадує, що за її дитинства у дворі була навіть пара волів і сяка-така пасіка — може, два, може, три вулики. Був добротний сільськогосподарський реманент. Усім цим до часу кермував мій прапрадід Панас (Охтанасій). Кермував вправно. Кожного ранку він узував свої незмінні юхтові чоботи — лівий чобіт на праву ногу, а правий на ліву — і поволеньки йшов уздовж хутора. Дворів, у яких жили його сини з невістками чи зяті з дочками, було в селі чимало. Отож, Охтанасій заходив до кожного двору, роззирався навкруги — чи все гаразд, і ні з ким не вітаючись, не звертаючи ні на кого жоднісінької уваги, йшов у наступний двір. Якщо де зустрічав непорядок — не складену солому, не викопану картоплю, не перевезені гарбузи — учиняв добричу лайку. За його командою все швидко складалось, викопувалось і перевозилось. Охтанасій йшов додому, лягав собі на піч і ждав наступного ранку, до жіночих розмов та до щебету онуків особливо не дослухаючись. Серйозний був Охтанасій. Дарма, що чоботи навпаки взував. І сприймали його в сім’ї належно. Для лірики не було в ньому місця. Ото хіба вже в глибокій старості виходив Охтанасій увечері на ганок, приставляв долоню до вуха і скрушно зітхав: “Ееее, не чуть уже, не співають дівчата й парубки”. Починалися тридцяті.

До тридцять третього року Охтанасій не дожив. Зате дожила моя прабаба, наймолодша його дочка. У тридцять третьому їй якраз було двадцять три роки. Вона мала б усе добре пам’ятати й мені розповісти. Але тут якраз і починаються дива... Почувши, вже в роки незалежності, у школі про Голодомор, я намагався розпитати про це свою прабабу Явдошку, дізнатися, так би мовити, з перших вуст. Якщо в хаті був хтось іще, прабабине лице ставало безпомічним, вона здвигала плечима, крєктала, зітхала й лепетала щось про недорід. Нерішуче, невпевнено, ховаючи очі. Коли ж ми були наодинці, прабаба близько-близько прихилилася до мого вуха й шепотіла, як вогнем обпикала:

— Лежимо вранці, ще й світ не зайнявся... аж заходять у двір двоє, в картузах. Та в повітку, та до корови. Виводять з двору, виводять, Серьожка...

Десь тут голос її ламається, на неї нападає страшна задуха, у грудях озиваються смертні сопілки.

— Геть, бабо, не розказуй. Тобі погано! Мовчи, не розказуй! — кричу я до неї й руками махаю, боячись, що вона зараз отак і вмере, згадуючи.

Упоравшись із диханням, моя Явдошка продовжує, часто косячись на двері:

— Пшеницю забрали раніш. Усю. Люди думали — сховаєм. Чорта хто сховав! Усе повикопували та понаходили!

Із цих уривчастих розпитів я дізнався, що в їхньому селі з голоду наче ніхто й не вмер. У сусідніх умирали, бо там віднімали не тільки пшеницю, а й усю картоплю, квасолу, буряки й іншу городину. Тоді я дуже дивувався — чого ж то

воно так неоднаково — а багато пізніше збагнув, що дуже часто все залежить не стільки від вищої влади, скільки від “товаришів на місцях”. У нашому селі було не так і багато незаможників, колишніх батраків. Багатющих “куркулів” теж, за її словами, не було. А значить не було й підходящої арені для розгортання кривавої класової боротьби, як в інших селах.

— А в других селах було... Боже мій... — продовжувала прабаба, вже обійнята своєю пам’яттю, — Одна жінка ходила тут... вже навесні, пухла. Так каже — прийшли до них і не тіки їжу одняли, а й ряднину з-під дитини витягли, в колісці, лялька мала лежала. Воно кричить — а воно тягне, гад. Баба давай голосить та однімать, а він її об піч головою! Ото ірод, i-i-i-i-i... то в нас такого не було. Не чула. Забожилась, що не чула.

— І що, ви тій жінці... дали їсти? — питаю я з острахом, боюся почути, що ні, не дали, бо самим мало було.

— Та навесні не гурт шо й було. Макуху мочили. Та терли. Та варили. Вже ні квасолини, нічого. Дали їй. Вона назбирала тих грудок у пазуху, сіла отам, де коні... отам, де місток тепер, шо машини їздять, та їла поки й... найшли її на другий день. У руках ще грудка ціла, очі розплющені, а вже холодна. Казала лікарша Міля Тимофіївна — заворот кишок. Вона, сказать, голодна була та нахвталась. Такого багато було тоді.

— Так а риба? Ти ж казала, рибу ловили в озері, в лісі. Чого ви риби не їли? — допитуюся, а в самого вже очі круглі від жаху.

— Тю! Та я ж кажу, це вже навесні було. Яка там риба! З того озера три села ловило, його неводами процідили так, шо там уже й пуголовка не осталося... Весна була найхужа. Геть. Геть-геть! — Явдошка часто й дрібно хреститься, віддано дивиться вгору, туди, де Мати Божа в рушниках.

Допитатися щось про репресії, про колективізацію в діда — власне ж, прабабинуго сина — було справою невдячною. Він народився в тридцять восьмому. У школі його вчили дивитися на одне, а бачити інше. Та шкільна наука так міцно в’їлася в його свідомість, шо він і в незалежність, здається, років десять не вірив, і владу лаяти остерігався, і прабабі, з якої іноді проривалися якісь спогади, казав незмінне “Ану читьте!”

На другому, здається, курсі університету, під час якоїсь там фонетичної практики, я вирішив узяти тему Голодомору й розпитати сільських бабів про це — щоб записати, щоб якось увічнити. Нічого не вийшло. Баби, ровесниці моєї Явдошки і трохи молодші, кусали краєчок хустки, оскирялися й лепетали щось про недорід, щось про невврожай та про засуху. Ховали очі, червоніли й жалілися, шо ніколи їм зо мною говорити, бо й грядка не полота, і кури не годовані, і корова реве, не здоена. Довелося мені нашвидкуруч міняти тему та розпитувати їх про обряд сільсько-го весілля чи щось таке...

Вони, ці баби, такі, як моя Явдошка, воліли мовчати. Але носили це в собі до смерті. Я вже навіть не кажу нічого про пресловуті крихти, які вони змітали зі столу після обіду й укидали собі в рота. Цей рух у мене досі перед очима. Але не тільки...

Перед смертю моя прабаба Явдошка почала потроху виживати

з розуму. Від грядки, яку вона покла ще в вісімдесят із гаком, син із невісткою її відлучили. Навіть останні роки не дозволяли лантухів латати й буряків чистити. Її здорова селянська основа, її світогляд, основані на неперервному річному циклі усіляких робіт, її руки й душа, які жодного іншого сенсу життя, окрім цих робіт, не знали, — почали занепадати, викривлюватися, вироджуватися, терпіти неминучий крах.

... я сидів на стільці й дивився на прабабу Явдошку в полоні видінь. Коли вони її опосідали, вона переставала нас розрізняти й упізнавати. Вона годинами напівмарила, напівспала. У цей час вигукувала щось геть незв’язне, розпачливе й страшне. Про якісь вози з людьми, про німців, про каміння, про нуртиння, про мертвих із живими, живих із мертвими, про замерзлі бджолині рої, про корів, яких виводять із двору дядьки в картузах. А коли вона починала виходити з цього напівсну й говорити вже зв’язними реченнями, коли впізнавала нарешті мене, то найчастіше просила... нагодувати родину домовиків на горішці, бо сама вчора буцім носила їм юшки, але мало, і вони, певно, вже повмирали з голоду. І дітки — “домачки!” — повмирали. Вона гладила мені руки й просила віднести їм “борщику в чавунці”... Я слухняно гримів у кухні посудом і виходив у сіни... А коли, постоявши в сінях кілька хвилин, вертався, прабаба дивилася на мене умиротворено й шепотіла: “Ото й хай... тепер вони не голодні... аби щоб не голодні... хай”.

В останні роки життя моя Явдошка почала красти з кухні їжу й ховати під подушку. Досі пам’ятаю цю жажітну картину — шматки смаженої риби, курячі ноги з борщу, крихти... Баба Ніна витрушує все це з ліжка, а після нього залишаються на постелі плями, яких уже не відпере жоден у світі тайд. Переконати її, шо їсти в хаті є, шо голод наче не передбачається, було неможливо. Вона погоджувалася, кивала, посміхалася. А вночі, коли всі поснуть, виходила в кухню й знову носила їжу в ліжко. І далі марила про голодних домовиків і про корову, виведену з двору чужими злими людьми.

— Подивись. Вона, мабуть, уже все... — збудив мене рано-вранці дід одного літнього ранку.

Я торкнувся до її руки. Явдошка була ще зовсім тепла, ось шойно відійшла. Дід перехрестився й поліз шукати простирадла — завісити дзеркало. Я хотів укрити Явдошку і завважив, шо вона щось стискає в руці. Придивився. У крихітній, аж пташиній жменьці білів цукор. Приблизно столова ложка.

З того самого дня, дня смерті моєї дорогої Явдошки, я якраз і почав вірити в те, шо наше минуле нікуди не зникає. Воно тільки відходить на якийсь час, шо потім знову повернутися. Коли ми вмиваємось, обідаємо, читаємо новини, виходимо в супермаркет, виносимо сміття, лаємося чи обіймаємо коханих, воно визирає в нас із-за плеча. Коли ми лягаємо спати, воно стає в головах і стоїть там до ранку. Пташина, шо притьма вдарилася в шибку, — то воно. Вітерець, який ворухить волосся в тиху погоду, — воно. Домашня тваринка серед темного лісу, шо кинулася нам у ноги, — теж воно. І ніде ми од нього не сховаємось. Краще пошануймо його, запалімо свічку на віконці...

З авторської сторінки на ФБ



Залізом і кров'ю...

Голова Івано-Франківської “Просвіти” Степан Волковецький, экс-Посол в Азербайджанській республіці (2006-2008 рр.) дав інтерв'ю з приводу подій в Нагірному Карабасі для телевізії ОТБ “Галичина”, програма “За філіжанкою кави”, журналістці Ользі Бабій. Пропонуємо Вашій увазі текст цієї розмови.

— Темою нашої розмови будуть міжнародні події, які відбуваються в тих країнах, де Ви працювали, зокрема маю на увазі Азербайджан. Адже війна в Нагірному Карабасі — це черговий виклик. І нам також, адже про що б ми не говорили, мова завжди про Україну, про той аспект в якому ми маємо і повинні бачити себе.

— Мені справді є що сказати з цього приводу, адже я працював у Грузії, як Посол представляв Україну, а пізніше, за президентства Віктора Ющенка, працював у Азербайджанській Республіці. Я знаю цю проблему — можливо трохи більше, ніж інші. Маю свій погляд на те, яким чином вирішення проблеми в Карабасі може бути використано, як приклад вирішення так званого конфлікту на Донбасі, зокрема.

— **Степане Васильовичу, власне, Ваш досвід, Ваше бачення цієї проблеми — надзвичайно важливі сьогодні...**

— Найперше почав би зі свого враження про конфлікт. Хочу відзначити високий рівень ворожнечі між вірменами і азербайджанцями. Такого рівня ворожнечі немає ніде!

Я хотів би привести декілька прикладів. Перший приклад: пригадує собі була міжнародна конференція в Баку, в ній брали участь делегація з Києва. Я направив консула для зустрічі і через якийсь час він мені телефонує, каже “є проблема”. В чому проблеми, питаю? А ось в тому, що людину з прізвищем, яке закінчується на “ян” (є такі прізвища українські, наприклад Слободян та інші) не пропускають прикордонники. Цікавлюся, чим мотивують? Мотивують тим, що не можуть гарантувати безпеку і таке інше. Я зв'язався із заступником Міністра закордонних справ, який вів Україну і цікавлюся, з яких це причин? А він відповів, що Азербайджан дійсно не може гарантувати безпеку, і каже, вибачте, але це питання не може бути вирішено. І що ви думаєте? Його відправили до Києва і він не брав участь у конференції, той українець із закінченням прізвища на “Ян”. Заступник Міністра мені сказав: ми не можемо до кожного члена делегації поставити охорону. Така ситуація. От справді такий рівень ворожнечі.

Другий приклад. Моя резиденція Посла була недалеко від цвинтаря. Той цвинтар тепер вже знесений. Ми з дружиною час від часу приходили на цвинтар і зауважали таку річ: кожна могила, де надгробні пам'ятники мають прізвища, які закінчуються на “ян” були перевернені, кожна могила. Я спеціально обійшов і подивився. Справді, це було так. У мене склалося враження, що вірмен в Азербайджані взагалі немає, а в Нагірному Карабасі немає азербайджанців, настільки високий рівень ворожнечі. Це одне питання. Ну і інше, що 30 років той конфлікт у Нагірному Карабасі вважався замороженим, але Азербайджан за цей час зміцнював свою армію, обороноздатність, купуючи озброєння, також і в Україні. Я можу це стверджувати, так воно й було. А потім — в Росії. Ну а пізніше — в Туреччині.

— **Степане Васильовичу, оця ворожнеча, вона історично продовжувалася, чи за ці 30 років вона збільшилася?**

— Протистояння між вірменами й азербайджанцями мають глибокі історичні корені. Справа в тому, що на тій території в давні часи було велике Вірменське царство, де проживали в основ-

ному вірмени. Пізніше цю карту ворожнечі між вірменами й азербайджанцями розігрувала Росія. Це природно, вона завжди так робить. Таким чином Азербайджан, маючи серйозні нафтові і газові ресурси, побудував нафтовий трубопровід Баку-Тбілісі-Джейхан у Туреччину, озброювався всі ці 30 років (за деякими даними, виділяючи не менше 1 млрд доларів на оборону), будував армію за стандартами НАТО з допомогою Туреччини. Перекопаний, що повернення території Нагірного Карабаху Азербайджаном може бути добрим прикладом для України стосовно Донбасу і Криму. В історії людства не було прикладів, щоб в результаті переговорів окупант залишав завоювані території. Тут доречно згадати слова Отто фон Бісмарка, канцлера Німеччини: “Території здобувають залізом і кров'ю”. Звучить доволі жорстоко, але політика це взагалі така штука, знаєте, що вона не терпить сантиментів і буває доволі дуже жорстокою і часто буває цинічною.

— **Степане Васильовичу, але коли подивитися на цей конфлікт Азербайджану і Вірменії — Азербайджан захистив свою територію, не дивлячись ні на що. За мапою, за кордонами, які визнані непорушними — це територія Азербайджану.**

— Є рішення Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про те, що кордони Азербайджану, які були за часів Радянського Союзу, вважаються непорушними. І так, тут є абсолютна легітимність дій Азербайджану. Що б не говорили, які б там історичні корені і причини не були, це не може бути підставою для того, щоб Вірменія вважала Нагірний Карабах своєю територією. Бо, згідно міжнародного права, це є територія Азербайджану.

— **Степане Васильовичу, але Вольфганг Ішінгер, голова Мюнхенської безпекової конференції махає пальцем на Україну і каже: не думайте використати якісь подібні приклади. Чи якісь подвійні стандарти? Це не тільки подвійні — одним можна, іншим — не можна.**

— Я переконаний в тому, що я вже сказав, хотів би ще раз повторити: іншого способу, окрім військового з застосуванням сили, не існує в природі. Хіба не українські волонтери, українська армія ціною багатьох тисяч жертв і української крові! зупинили московське військо, камуфльоване під благовзвучну назву “руської весни”, яка загрожувала втратою української держави! Ви їх, волонтерів та ветеранів війни, запитаєте про це, вони вам дадуть правдиву відповідь. І це ми бачили не тільки в Нагірному Карабасі, але і в Косово, і в Боснії, де війська НАТО втрутилися і таким чином розв'язали конфлікт. І світова історія, в кінці кінців, підтверджує цю думку. Так, дипломатія відіграє свою роль, але тоді, коли вона опирається на силу. Все таки територія здобувається залізом і кров'ю.

— **Але так базато нашої крові і так базато російського заліза на Донбасі?**

— Тоді питання в тому для чого ця дипломатія, Мінський процес, Нормандська четвірка, фор-



Вручення Степаном Волковецьким вірчих грамот президенту Азербайджану Ільхаму Алієву. 30 січня 2006 р.

мула Штайнмаєра, проекти Кравчука і т. д. Ясно, що там без крові і в тому є перевага, є майданчик для вирішення таких питань як обмін полоненими, але є ще інший момент. На мій погляд, вони є для того, щоб проблему Донбасу не забути. Є таке поняття в міжнародній практиці як актуальність проблеми. Актуальність в тому, щоб про неї говорили, щоб вона, ця проблема, була на слуху. І вона справді вартує — масштаби втрат Донбасу, окупація Криму і все інше — вона вартує того і у цьому є сенс для України, щоб її продовжувати. Ніхто ж не говорить про те, щоб дипломатичний шлях відкидати. Але її рішення, тобто повернення окупованих територій, не може бути шляхом переговорів. Про це я вже багато разів говорив в різних аудиторіях, говорив про те, що з самого початку, здається, була хибна тактика, ми забагато говорили про мир і ставили собі за мету його досягнення. Маємо розуміти, що досягнути миру при путінському режимі у Кремлі можна тільки на умовах Кремля. Миротворчість означає змиритися, принести мир означає змиритися. Натомість ми мали би спочатку питання ставити інакше — ми миритися будемо тоді, і тільки тоді, коли повернемо територію.

— **Президент Зеленський каже про те що Україна має готуватися до повернення контролю над кордоном. Наскільки це реалістичним видається Вам?**

— Видається абсолютно нереалістичним. Як і проекти першого президента Кравчука, до якого в мене є повага, як до першого президента, але тут я абсолютно незгідний з ним. Я вважаю, що це буде ілюзія, якщо ці речі будуть сприйматися серйозно нашими політиками. Їх не можна сприймати серйозно, тому що це є продовження тої лінії, про яку я кажу, тобто лінії на те, щоб ця проблема Донбасу була актуальною. Оце він старається робити, там різні пропозиції, але вони, на моє переконання, є абсолютно нереальними. Московія ніколи не погодиться віддати контроль над кордоном. Ми з вами розуміємо, що передача Україні контролю за кордоном означає, що тоді і вся територія Донбасу втрапить під наш контроль. Тим більше, не можна говорити про вибори. Спочатку безпековий аспект повинен бути забезпечений, щоб

там були відповідні умови для проведення виборів. Ну, а потім, щоб була забезпечені європейські стандарти і таке інше. Тобто мені видається, що це абсолютно нереально, тим більше, коли мова йде про весну, а я наскільки знаю, про це мова йшла. Але для того щоб підтримувати актуальність теми, це цілком добре.

Що мала найперше б зробити влада? Влада, найперше президент Зеленський, мав би чітко для себе усвідомити те, що території здобуваються “залізом і кров'ю”, тобто силою. Армія, її фінансування, доведення до стандартів НАТО — на першому місці. Іншого варіанту немає, все решта допоміжне. Дипломатія ніколи не здобувала територію. Територію здобували армії, здобувала військова сила, яка спирається на міцну економіку, здобували успішні воєнні дії.

— **Сьогодні ми маємо агресора, який диктує свої права силою і маємо якесь не цілком зрозуміле відведення військ, і віддавання тих самих територій, віддавання під інший контроль. З іншого боку, коли дивитися на те, що можливі вибори, як каже сьогодні дехто з політиків, то які вибори? Яким чином українців на прізвище там Зеленко, Довженко чи ще якийсь “енко” піде голосувати туди, де буде автомат, де окупаційна російська агресивна зброя, буде група агресивно налаштованих людей. Як же там голосувати, яке вільне волевиявлення?**

— Для мене відповідь очевидна, ми вже говорили про це. Це все є речі зі сфери фантазії. Але я хотів би ще повернутися до Азербайджану. Яка тут роль Росії? Багато оглядачів кажуть, що Росія виграла. Виходить таке, що Росія тут, грубо кажучи, “кинула” Вірменію. Всім же відомо, що за спиною Вірменії стояла Москва. Питання: чому вони це зробили?

— **Азербайджан сильніший? Азербайджанська нафта?**

— Я думаю, що тут є декілька причин. Однією з причин є те, що Путіну не подобається Нікола Пашинян. Його політична сила виграла вибори, він прийшов на хвилі революції, а для авторитарного режиму Путіна це абсолютно неприйнятно. Друге. Пашинян дозволив діяльність неурядових міжнародних організацій. Це для Путіна так само не прийнятно. Ну і третє. Для Кремля дуже важливі зв'язки з Туреччиною.

Азербайджану допомагала Туреччина. Вона допомагала зброєю, інструкторами та іншим. В час моєї дипломатичної місії популярною була думка, там ходила така фраза і президент Алієв, якому я вручав вірчі грамоти і інших високопосадовці повторювали її: “Дві держави, а один народ”, тобто вони вважають себе одним народом з турецьким народом, але дві держави. Тут розігрувалися такі геополітичні інтереси: з точки зору Московії цей інтерес дуже серйозний, і Путін очевидно вирішив, що треба, по-перше поставити на місце Вірменію, щоб вона була більш залежною і вона справді тепер точно буде більш залежною, чого він і добирався. Ну і друге, не втратити контакти з Туреччиною.

— **Але водночас тут зіграв фактор сильного союзника, з яким рахується Москва, який може впливати на ці процеси. Нині в тих дипломатичних стосунках, в міждержавних стосунках, наскільки для України є важливим зберегти поважних сильних союзників, європейську підтримку, світову підтримку, і як, на ваш погляд, чи не похитнулася тут наші позиції, за президента Зеленського?**

— Я думаю, що такі похитнулися. Президенту Порошенку вдалося організувати серйозну підтримку європейських держав, після того так підтримка зменшилася доволі суттєво. Але тут є ще один момент. Мені здається, він пов'язаний з виборами президента Сполучених Штатів Америки.

— **Ось власне на цьому дуже прошу вас зупинитися. Як вибори президента Америки вплинули на стан справ в Україні і між Україною та Росією?**

— Я думаю, що вплинуть абсолютно позитивно. Причому двома напрямками. Перший і головний: Байден ніколи не приховував свого ставлення до Кремля, ставлення абсолютно негативне і він вважає, і в його передвиборній кампанії пролунала теза про те, що санкції проти Москви потрібно посилювати. Це один напрям. І другий напрям. Байден, на відміну від Трампа, збирається більш тісно працювати з європейськими структурами. Це також є позитивним для України, тому що це означає, що буде більш тісне співробітництво США з НАТО. Напевне ні в кого сумніву немає, що Байден таки стане президентом. А це буде певним стимулом для того, щоб позиція американського президента, як провідної країни світу, впливала на позицію європейських країн по відношенню до Москви.

— **Якщо я не помиляюся, з уст п'ятого президента Порошенка часто звучала фраза “Наш друг Джо Байден”.**

— Так це було. Я, особисто знаючи багатьох президентів, сказав би, що у плані міжнародної політики президент Порошенко був неперевершеним. Я не готовий погодитися з багатьма його речами у внутрішній політиці, зокрема в реакції на агресію на Донбасі, але це вже інше. А в плані зовнішньої політики, в плані того, що йому вдалося майже неможливе: організувати спротив європейських держав і фактично якщо не блокаду, то все таке санкції проти Кремля. Ну і потім політичні оцінки. Я можу порівнювати, тому що працював і безпосередньо спілкувався з першими трьома президентами України. Таких точних політичних оцінок, в тому числі і англійською мовою, як це робив президент Порошенко, такого не було раніше.



Поетова доля на тлі княжого краєвиду

Оксана ШАЛАК

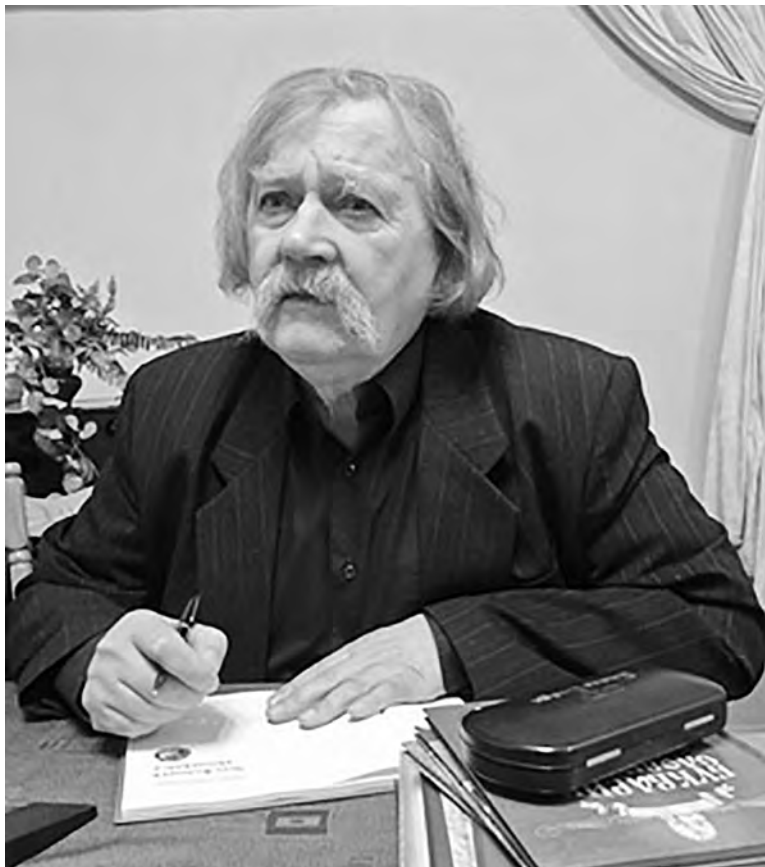
Хто хоче зрозуміти поета, мусить відвідати його край. Ці слова великого Гете завжди засвідчували: земля, що народжує поетів, може розповісти про них найбільше. Луги і пагорби, вигини річки, дерева на обрії... — увесь розкішний краєвид, який формував світогляд, кожне непоказне зілля, що додавало пахощів до неповторних метафор, кожна пташка, яка гніздилася у найнесподіваніших місцях поміж поетових рядків...

Автобіографічна документальна повість “Княжий краєвид із Лисої гори” — це, насамперед, спроба поета, прозаїка, перекладача, педагога, мистецтвознавця, громадського діяча Дмитра Чередниченка, якому виповнюється нині 85-ть, осмислити власне життя і творчість через призму повернення до свого коріння. Рідне село Межиріч Канівського р-ну (тепер Черкаської обл.), де народився і де його пам’ятає навіть мінлива вода у вічній Росаві, стало об’єктом найприскіпливіших споминів — пам’ять вистелює найдорожче, сховане на самісінькому дні, обирає найрідніше і найболючіше.

*Нехай ніхто не половинить
Твоїх земель, не розтина,
Бо ти єдина, Україно,
Бо ти на світі в нас одна...*

Це згодом, після закінчення Межиріцької середньої школи (1953) буде навчання в Київському педінституті (1953–1957), діалектологічна експедиція на Чернігівщину (1955) та перша українська антропологічна експедиція Україною, Молдавією, Білорусією, Росією (1956). Далі — учителювання на Київщині й Васильківщині (1957–1963), перші поетичні та перекладацькі публікації, журналістська та видавнича робота (1963–1982), знайомство з Максимом Рильським, дружба з Григором Тютюнником і Віктором Близницеєм, редагування народознавчого часопису для українського шкільництва “Жива вода” (1991–2002), багаторічне керівництво літературним об’єднанням “Радосині”, створення спільно з педагогами на базі Гнідинської восьмирічної школи Бориспільського району Київської області Малої Академії народних мистецтв імені Павла Чубинського, де вперше в Україні було запроваджено вивчення традиційних ремесел, проведення уроків народознавства, запис і реконструкцію школярами народних свят і обрядів, місцевого фольклору (1987)... А поки що — перші пастуші університети, які дають змогу осягти найголовніше у книзі буття: “І був написаний пастуший закон — береш із тієї скатерки чомно й поважно не соромлячись. Аякже — пастухи виконують нелегку й таку потрібну роботу. Завдяки їм виживає і худоба, й люди у цю лиху годину”.

Дитинство Дмитра Семеновича й припало на таку “лиху годину” Другої світової та голодні повоєнні роки, коли кожен “об’єжчик” міг позбиткуватися за зірваний колосок чи стручок гороху, коли доводилося носити на собі і сіно, і соломку, а потім ще й “іти в жорна”: “Інші діти йдуть у кіно, а я — до дядька Федя крутити жорна. Висидиш якусь чергу, а тоді засипаєш. То ще добре,



що в Федя Вікторовича жорна з маховиком...”.

Оті жорна, певно, й навчили перемелювати біди й цінувати, берегти найважливіше — рід, рідну землю, рідну культуру. Дмитро Чередниченко — автор численних поетичних збірок для дорослих та поетичних і прозових книжок для дітей, українського букваря “Материнка” (1992), шкільних читанок “Ластівка”, “Біла хата”, “Писанка” (1992), “Зелена неділя” (1993), “Короткого біографічного довідника авторів цього букваря й читанок” (у співавторстві з дружиною Галиною Кирпою під спільним псевдонімом Оксана Верес); тритомної читанки-хрестоматії для дошкільця “Український садочок” (1997–1998, у співавторстві з Г. Кирпою), кількатомної антології поезії української діаспори “Листок з вирію” (кн. 1, 2001; кн. 2, 2002), “Журавлики” (кн. 3, 2011) перекладів “Словацьких народних казок” (1982, 1990), литовських народних казок “Чарівний перстень” (2006), а також віршів, поем, романів і повістей з чеської, словацької, білоруської, литовської, латиської мов. Автор досліджень про П. Чубинського, С. Васильченка, В. Сухомлинського, К. Стеценка, про рід Симиренків, розвідок про українських і литовських письменників, художників і педагогів, Дмитро Чередниченко зробив вагомий внесок у відновлення пам’яті фольклориста, етнографа і громадського діяча П. Чубинського на його батьківщині та загалом в Україні. Це він відновив могилу П. Чубинського в м. Бориспіль, написав кіносценарій документального фільму „Рід” до 150-літнього ювілею (1990) вченого, близько 30 років працював над ґрунтовним дослідженням „Павло Чубинський” (Київ, 2005), у якому розкрив обставини формування й розвитку драматичної постаті поета і перекладача, громадського діяча, автора українського гімну, ученого зі світовим іменем. Не даремно Дмитро Чередниченко — лауреат премії імені Павла Чубинського! Як і багатьох інших — важливих і невідповідних, а ще — кавалер ордена великого кня-

зя литовського Гедиміна III ступеня (1996), ордена Лицарський хрест — “За заслуги перед Литвою” (2003) та литовської премії імені Св. Ієроніма (2015) за численні переклади.

“Княжий краєвид...” і виявляє оте найглибше, найзаповітніше, що сформувало характер, розкрило діапазон творчої особистості, виявило неповторність поетичного стилю Дмитра Чередниченка. Земля і люди на цій землі — ось що важить у цьому житті найбільше. Та й не тільки в житті, у творчості — так само. Як спів кобзаря Никола Прудкого, який лунає з-поза часу поетові й досі: “Люди підступають ближче й ближче, занімало слухають кобзаря. Діти заворожені. Жіночки слози втирають... Спів той лунає, хвилює, торкає...”. Поет зізнається, що йому завжди щастило “на добрих (і не тільки!), цікавих, славних людей”.

Коло друзів і однодумців для Дмитра Чередниченка — оберегове коло, яке рятувало від самотності, додавало певності, створювало незабутню ауру: Петро Засенко, Григор Тютюнник, Дмитро Онкович, Віктор Близнець... З яким теплом згадано про кожного! “Подобалося мені редагувати Вікторові твори. Власне, яке це було редагування? Це були розмови про тонкощі слова, його приналежність, доцільність і силу. Радилися, іноді й сперечалися, яке слово точніше виражає той чи інший відтінок, думку. Про таке редагування можна було тільки мріяти. І він домагався, щоб його твори давали редагувати мені. І знову точилися наші розмови про світ і людей, про батька і матір, про діда і бабу, про їхню пахучу мову і неповторну вдачу...”.

Квиток до рідного села, колиш куплений для Віктора Близнеця — у поїздку, що не відбулася вчасно, — ось красномовний символ не тільки вірної дружби, а й найщемкіша метафора повернення до джерел, до княжого краєвиду, що відкривається із високої гори долі Дмитра Чередниченка. Тож хай цей квиток назавжди зіграє пам’ять, яка береже найрідніших, охороняє найзаповітніше!

Подих Ваш — завжди зі мною

Любий Дмитре Семеновичу!

“Усе мине — і суєта, й корони, й бомби — як народилось не в утробі, // так поза нею і пощезне. // Зостанеться зелений луг і квіти, і криниця і кохання. // Зостанеться високе жито, // білий кінь // і мати. Як би не згубити це в дорозі?”. Нині, вітаючи Вас зі славним Високоліттям, доведеться визнати, що в гонитві шляхами, що видаються важливими, а виявляються здебільшого оманливими, тяжко завинив, бо не досить зробив, аби якомога ширші кола дізналися про Ренесансний масштаб Вашої творчості, про Ваше життя як природну творчість, про силу і мудрість, про доброту і красу, які наснажили теплом на весь вік не одне покоління, а “коли подих до подиху — // не виклює ока хижий птах”. Подих Ваш — завжди зі мною і з багатьма учнями-читачами — від букварів і читанок та хрестоматій світової літератури (спільно з Вашою мудрою дружиною Галиною Миколаївною, якій словами Юстінаса Марцінкавічюса ви освідчилися: “всі жінки лиш повторюють, мила, тебе”) до монументальних антологій литовської поезії та казки, від “Літ” класичного Крістіонаса Донелайтиса до віршів побратима-україніста Владаса Бразонаса, від письменства білоруського до словацького, од численних відкриттів у часописі “Жива вода” до першого життєпису Павла Чубинського, від “Щедринця” до “Мандрів жолудя”, від “Отави” до “Дотиків” — понад півстоліття Одісея пошуків і знахідок, алхімічне вивершення ще належне не оціненого авторського доробку, історичних, літературознавчих та мистецтвознавчих розвідок, художні та фотхудожні осяяння... “Мій дід був скрипаль на весь край, // а скрипка його — на всі краї”. А скільки імен повернуто в українську культуру, а скільки виплекано в літературній

кузні “Радосині”, скільки рукописів пушено у світ, скільки брам одчинено завдяки Вашому світлу — на чолі творчого об’єднання перекладачів, у добірному колі Премії Рильського, понад Дніпром і Німаном, коли саме з Вашої легкої руки наснажилась Україна литовським прикладом для Руху... Але не вірмо цілком гірким і правдивим словам, що “Поети завжди самотні, // як світло далекої зірки, // що давно вже згоріла до тла. // І тільки коли та зоря // нашу душу й дорогу освітить, // ми збагнемо, що вона була”. Вірмо натомисть, що — подих до подиху — за волею Всевишнього вдається благословити у світ зібрання Ваших творів, перекладів, розвідок, спогадів, мистецьких та архівних матеріалів, аби явити це світло якнайширшим колам — і не на день минулий. Адже слухаю каже Вашим словом Антанас А. Йонінас: “моя рука але твоє чоло // моє слово але твій слух // моє ліжко але твоя ніч // моя але твоя”. Любий Учителю, многоцінний наш Майстре! Ви обрали правильний шлях — повсякчасного служіння, і тому — попри тяжкі випробування — відкрився Вам багато і ті скарги обов’язково знайдуть поціновувачів. “Очі — мандрівні човни, // і тисячі років — бездонної луни”. (Міколас Карчяускас. “Поезія”). А так — “над душею — пристрасть, // над рікою — отава, // над криницею — крин”. Нехай же, дорогий Дмитре Семеновичу, у Вашому талановитому семействі, у многоголосій череді любих серцю Творець дарує творити Вам іще довгі повносили блага літа — “по серце у житах”! **Завжди з Вами — Дмитро Чистяк**, адже, як і Ви, “люблю стезки. Там ходять люди. Ще живі”. Але бувають і живіші від інших, коли кажуть: “Я так люблю, що не зможу покинути”, бо таки не розвіюється Любов “від моря ясно-го, до моря лункого...”.

Перекладчик з Рыцарскім крыжам

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Сорок п’ять год пайшоў ад тае пары, калі ў Мікалаеве на Украіне я пазнаёміўся з паэтам Дзьмітром Чараднічэнкам. Мікола Маляўка, Алесь Рэзанав і я былі запрошаны на сустрэчу паэтаў саюзных рэспублік. Дзьмітро Чэрэднічэнка стараўся паказаць нам прывабы українскай зямлі, а я, у сваю чаргу, паказаў яму чужу пазней маё роднае Прыдзвінне, гістарычныя мясціны Беларусі.

Паэты і перакладчыкі — Дзьмітро, яго жонка Галіна Кірпа, дачка Оляна — многа зрабілі для перанясення чараў беларускай паэзіі на ўкраінскі кантынент.



Дзьмітро — на Другім фестывалі маладых пісьмёнікаў братніх рэспублік. 30.06.–7.07.1968 г. Мікалаев



І в цю мить вас

І зараз в Україні знаходяться ті, хто не визнає Голодомору 1932-1933 років. Хто не бачить жакливого геноциду українського народу за, щонайменше, 7 мільйонами вбитих голодом та нена-роджених унаслідок цієї трагедії українців. Зараз путінська росія повним

ходом відбілює сталінізм, а значить, виправдовує цей злочин. Не дозво-лимо. І не забудемо... Світла пам'ять усім українцям, які загинули від терору голодом, організованого москвою...

В'ячеслав Кириленко

Віктор ЮЩЕНКО,
президент України

Проти нас ішло зло. Його ймення – геноцид. Свідома, спланована і втілена спроба упокорення нації.

Його організатор і виконавець – тоталітарний комуністичний режим. Це – головний убивця. Звиродніла згря не мала жалю до жодного народу, кожну поневолену націю залили криваві ріки.

На нашій землі Сталін – за добре продуманим планом – обрав жертвою українське селянство як ядро, як основу, як опору народу.

“Без крестьянской армии не бывает и не может быть мощного национального движения. Национальный вопрос есть по сути дела вопрос крестьянский”. У цій фразі Сталіна – відповідь на те, чому померли мільйони українців.

Терор був розгорнутий планомірно і послідовно. У 1932-33 роках у Кремлі відбулося 69 засідань Політбюро ЦК, на яких тільки по прямій постановці розглянуто 270 питань про Україну.

Вони працювали не покладаючи рук. У пік Голодомору в Україні щодоби помирало 25 тисяч людей.

Ми маємо знати кожен факт, кожен наказ, кожне ім'я – від жертви до вбивць. Пошук правди не спинити, він не зупиниться.

Спочатку конфіскували продовольство. Потім військами оточили територію України і Кубані. Третину наших сіл занесли на “чорні дошки”, їх перетворили на гетто голоду – задовго до Гітлера. Увесь урожай масово йшов за кордон, зерно,

Із виступу 2007 р.

яке могло врятувати мільйони, переробляли на горілку. Шансу не було. Люди почали їсти трупи.

Голодомор – не просто біль і рана. Це – чорна діра нашої історії, яка могла безповоротно поглинути не тільки Україну, але й будь-яку найменшу надію на життя.

Я прошу, щоб сьогодні ми згадали всіх.

Словом і молитвою прошу згадати наш державний провід, який 100 років тому проголосив і утвердив незалежність. Вони стали першою жертвою. З 800 чле-

нів Центральної Ради ліквідовані майже всі.

Я згадую розтерзаних, покалечених, принижених Твоїх поетів, мій народ. На цих майданах вони чули золотий гомін волі. Їм вирвали серце.

Я згадую Твою національну творчу, наукову, медичну і технічну інтелігенцію, яка опинилася в центрі масових арештів і систематичного терору. Їм щедро відвели квоту для смерті.

Я згадую наші знищені церкви і духовенство. Їх руйнували безжалю, щоб добратися до самої душі і її віри.

Я згадую колосальні і немислимі жертви воєн. Цей смерч був здатен покласти нам край.

Тоталітаризм і більшовизм перервав в Україні історичний зв'язок – історичний зв'язок поколінь, духу, пам'яті, нашої ментальності, культури і нашої мови.

Посеред пошматованого і, по суті, підміненого народу був посіяний страх, чие жниво збираємо і досі.

Звідси, від цього безконечного страху походять наші нинішні політичні і суспільні хвороби, боязнь повернутися до національного кореня, бо причетність до нього була причиною смерті мільйонів людей. Звідси походить наш важкий і складний шлях один до одного, до порозуміння і, власне кажучи, до єднання.

Злочини більшовизму і сталінізму тотожні злочинам нацизму і гітлеризму. Їхня природа – одна: людиноненавистництво.



Пам'ятаємо! 2007 р.

28 листопада 2020 р. Блаженніший Святослав, Предстоятель УГКЦ, та Блаженніший Епіфаній, Предстоятель ПЦУ, спільно з архієреями та ієреями, помолилися за жертв Голодомору-геноциду українського народу. Панахиду відправили в Києві, на території Національного музею Голодомору-геноциду, біля меморіального знаку “Свіча пам'яті”.

По завершенні молитви в запису прозвучало слово президента України Володимира Зеленського, який зазначив, що щороку в останню суботу листопада в наші серця приходить страшний гість – це спогад про злочини, які позбавили життя мільйонів українців. “Ми вшановуємо наших предків і згадуємо про чорні сторінки історії нашого народу. Як можна прагнути знищити цілий народ? Чому і за що? Ми ніколи не зможемо цього зрозуміти, забути і пробачити”, – наголосив глава держави.

Відтак було оголошено загальнонаціональну хвилину

Предстоятелі УГКЦ та ПЦУ спільно молилися за жертв Голодомору



мовчання, після якої розпочалася Всеукраїнська акція “Запали Свічку Пам'яті”. До акції долучилися також предстоятелі Церков та всі учасники спільної молитви, засвітивши свою свічку пам'яті.

У своєму слові до Дня пам'яті жертв Голодомору Блаженніший Святослав наголосив, що у чер-

гову різницю цієї трагедії кажемо собі і світові: ми пам'ятаємо, світ визнає. Глава УГКЦ закликав пам'ятати про біль, але також діяти. “Згадуючи ці трагічні події, скажімо собі і світові: ніколи більше!”

Департамент інформації УГКЦ,
фото: Олександр Савранський

«Ми більше не боялись смерті»

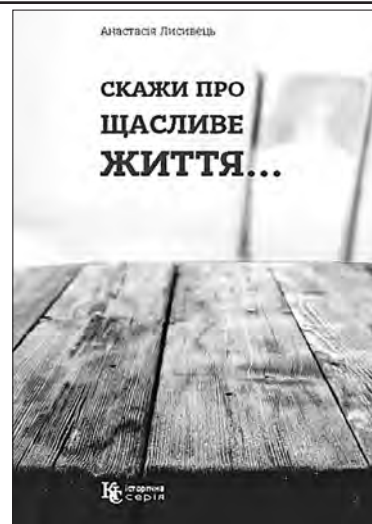
У Полтаві презентували книгу спогадів про Голодомор-геноцид та документальний фільм “Повстання проти голоду”.

Книгу спогадів про Голодомор-геноцид “Скажи про щасливе життя...” та новий документальний короткометражний фільм “Повстання проти голоду” презентували Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Котляревського та Північно-східний міжрегіональний відділ Українського інституту національної пам'яті (УІНП).

Про Голодомор – злочин геноциду українського народу, що був організований комуністичною партією Радянського Союзу, про страшну сторінку української історії, яка не має терміну давності і забуття говорила ведуча презентації, завідувачка відділу обслуговування користувачів бібліотеки Ніна Климко. Вона представила видання. Книгу “Скажи про щасливе життя...” видано за сприяння УІНП. В основі – спогади Анастасії Лисивець (1922–2011) про лихоліття 1932–33 рр. У них поєднані простота і ширість оповіді сільської дівчини, на долю якої випали трагічні випробування, і водночас – блискучий письменницький хист, досконале чуття композиції, неймовірно точне й пронизливе відчуття деталі, живої фрази, драматичної ситуації. Анастасія Лисивець народилася і пережила Голодомор в містечку Березань на Київщині. Десятирічною дівчинкою втратила майже всю родину. Так описує своє дитинство: “Влітку 1932 року забрали у нас корову і білу кобилу. Щоб батько, бува, знову не привів їх додому, голова колгоспу наказав відправити наших корову й кобилу на бойню. Микола ще був малий зовсім та все допитувався, де наша біла кобила. Батько не витримував нескінченних запитань шестирічного сина і відповідав: – Білу кобилу, синку, колгоспний голова з'їв...”. “Дні ставали все тяжчими й тяжчими. Хоч до живих, до першого спільного колоска, до першої паляниці час скорочувався, та сили ставало все менше й менше і ми всі вже думали, що померемо. Спочатку боялися, що не вистачить дощок у полику для трун на всіх, а потім перестали й цього боятися, нам стало байдуже. Ми не боялися більше смерті, ми хотіли, страшенно хотіли їсти”.

Своїми думками поділився під час прямого скайп-включення з Києва співробітник відділу аналізу тоталітарних режимів Управління наукового забезпечення політики УІНП, автор однієї з передмов і прикінцевого коментаря до видання “Скажи про щасливе життя...” Віталій Огієнко. Науковець вважає цю книгу “унікальною, бо це не спогади свідка, а спогади жертви”. “З 2021 року Інститут нацпам'яті планує перекласти і видати книгу англійською, польською, нідерландською, німецькою та іншими мовами Євросоюзу”, – сповістив Віталій Огієнко.

“Анастасія Лисивець писала у шухляду, писала в часи засилья комуністичного режиму, це був період правління Леоніда Брежнєва, писала не сподіваючись, що вони можуть бути оприлюднені. Це додає написаному переконливості як вагомому історичного документу”, – сказав ре-



гіональний представник УІНП в Полтавській області Олег Пустовгар. 20 примірників книги він передав до Полтавської облібліотеки і поінформував, що нині, коли в період пандемії відвідування бібліотек обмежено, кожен охочий користувач інтернету може скачати електронний варіант книги на офіційному сайті УІНП. Пустовгар акцентував на важливому уроці історії, який важливо збагнути нині, у час новітньої російсько-української війни за незалежність: “Шляхом прямої окупації з боку більшовицької Росії була знищена Українська Народна Республіка, проголошена у 1917 році. Голодомор-прямий наслідок втрати державності. У Москві вдалися до страхітливих інструменту – вбивства голодом, аби остаточно придушити визвольний рух й знищити українців як націю, що могла поставити питання про відновлення незалежної держави”.

Юліан Матвійчук, ветеран російсько-української війни (полк “Азов”), депутат Полтавської міської ради наголосив на тому, що ми не маємо права забути і пробачити Голодомор, і всі ми повинні усвідомлювати те, що це був геноцид українського народу. Проводячи паралель із сьогоденням, пан Юліан зазначив, що єдність українців як ніколи необхідна задля подолання всіх труднощів. Поділився і планами щодо розбудови меморіальної зони довкола вже встановленого пам'ятного знаку жертвам Голодомору-геноциду в Полтаві.

Присутні переглянули й новий документальний короткометражний фільм “Повстання проти голоду”, що створений за сприяння УІНП в межах просвітницької кампанії до 87-х роковин Голодомору в Україні.

Північно-східний міжрегіональний відділ УІНП



слухає Господь!!!

У Норвегії ініціюють петиції щодо визнання Голодомору геноцидом та спорудження меморіалу українцям, які загинули у роки Другої світової війни

Такими важливими результатами завершилася українсько-норвезька онлайн-конференція “Вчимося з минулого заради майбутнього”, присвячена двом особливо важливим для України темам, які також мають світове значення — Голодомору 1932-1933 років та внеску українського народу у перемогу над нацизмом. Вебінар, співорганізаторами якого виступили Посольство України в Норвегії та норвезька громадська організація “Підтримка народу України”, відбувся 26 листопада 2020 року. Важливе сприяння у підготовці конференції було також надано активістами української громади Норвегії.

“Теми цієї конференції стосуються історичних подій різного характеру, але і масштаби злочину Голодомору проти українців, і незрівнянні жертви українського народу під час Другої світової війни допомагають краще зрозуміти міжнародне значення того, що вирішується в Україні сьогодні,” — наголосив Посол України в Норвегії Вячеслав Яцюк у своєму виступі під час відкриття вебінару. Український дипломат висловив сподівання щодо приєднання Норвегії до кола держав, які вже визнали Голодомор 1932-1933 років в Україні геноцидом українського народу, а також закликав підтримати спорудження у місті Осло меморіалу українцям, які загинули у роки Другої світової війни на території Норвегії.

З презентаціями на тему ролі українського народу у перемозі над нацизмом, зокрема й у звільненні північної Норвегії від нацистської окупації виступили старший науковий співробітник Інституту історії України Яна Примаченко, керівник відділу Східної Європи та Центральної Азії Норвезького Гельсінського комітету Беріт Ліндеман, професор Норвезького інституту міжнародних відносин Якуб Годзімський.

Під час другої частини вебінару Генеральний директор Національного музею Голодомору-геноциду Олесь Стасюк, американська журналістка та письменниця Андреа Халупа, вчений секретар Українського національного музею Революції Гідності Леся Онишко та представник Українського інституту національної пам’яті Віталій Огієнко розповіли про уроки Голодомору 1932-1933 років в Україні та важливість його міжнародного визнання актом геноциду проти українського народу.

Вебінар викликав підвищений інтерес з боку його учасників, серед яких були норвезькі політики, представники державних установ Норвегії, науковці, журналісти, члени норвезьких та українських громадських організацій. За підсумками зацікавленого обговорення, модератори вебінару — засновник громадської організації “Підтримка народу України” Пер-Коре Холдал та українська дослідниця Оксана Гук — запропонували підготувати громадські петиції на адресу Стортингу та Уряду Норвегії щодо визнання Норвегією злочину Голодомору геноцидом українського народу та належного вшанування пам’яті українців, які загинули у роки Другої світової війни на території Норвегії, зокрема й під час звільнення її північних регіонів.

Посол України запросив усіх небайдужих норвежців приєднатися до щорічної міжнародної акції “Запали Свічку Пам’яті!” зі вшанування пам’яті жертв Голодомору, яка відбудеться 28 листопада 2020 року. Вячеслав Яцюк також закликав приєднатися до ініціативи українських організацій Норвегії щодо запалювання свічок на площі біля Стортингу Норвегії 28 листопада 2020 року о 12:00 за місцевим часом.

Інф. Посольства України в Королівстві Норвегія

Сталін хотів стерти ідентичність українців, але вони вистояли — заявляв Трюдо про Голодомор

Прем’єр-міністр Канади Джастін Трюдо виступив із сильною заявою у День пам’яті жертв голодоморів, закликавши співвітчизників вшанувати жертв Голодомору в Україні 1932-1933 років.

Заява канадського прем’єра оприлюднена в суботу 28 листопада, повідомляє “Європейська правда”.

“З 1932 по 1933 рік тоталітарний радянський режим Йосипа Сталіна створив в Україні жорстокий голод — геноцид, покликаний зламати дух українського народу, стерти його ідентичність і зупинити його прагнення до свободи і незалежності.

Мільйони померли від голоду, багато хто з них діти, інші були заарештовані, депортовані або страчені в рамках цієї жорстокої кампанії”, — заявив Джастін Трюдо.

Перед обличчям такої жорстокості українці вистояли, підкреслив канадський прем’єр.

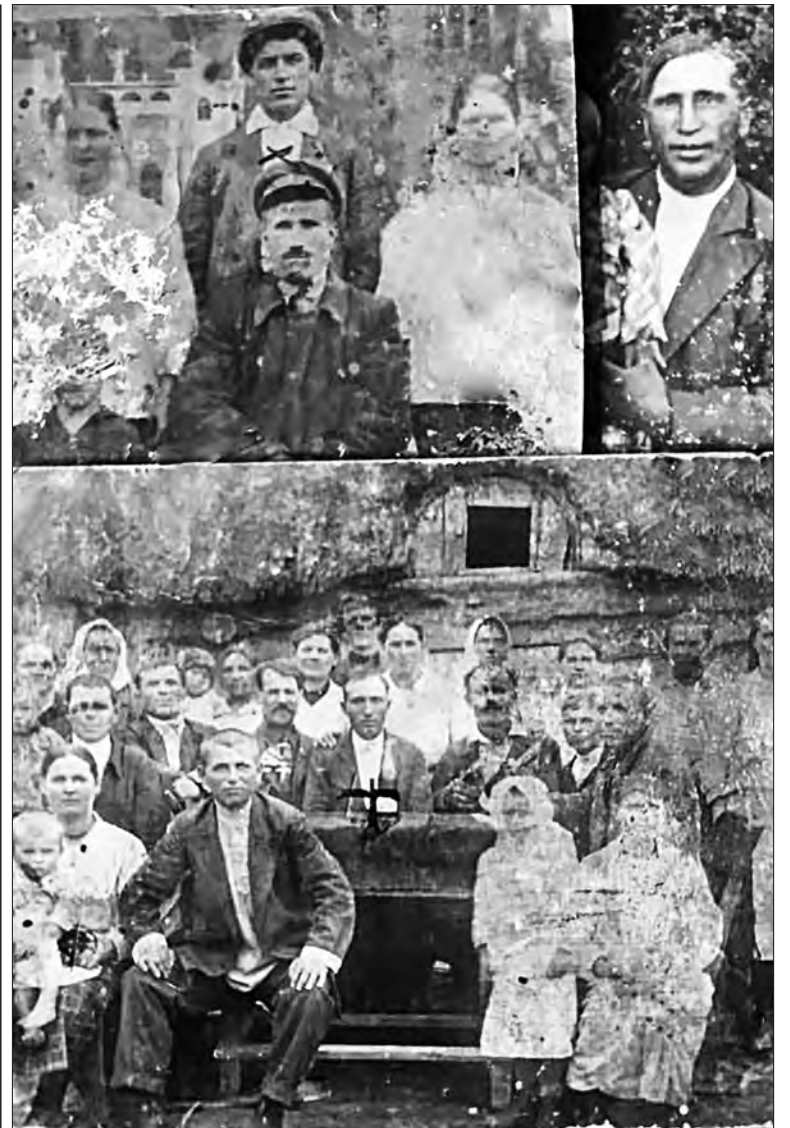
“Вони твердо трималися своєї мови і своєї культури, не дивлячись на всі спроби режиму придушити і переслідувати їх. У 1991 році, після більш ніж півстоліття радянського гніту і правління, Україна проголосила незалежність”, — наголосив глава уряду Канади.

Протягом десятиліть зловісна реальність Голодомору заперечувалася, а страждання українців були приховані від світу, підкреслив він.

“Ми зобов’язані пам’ятати історію загиблих і постраждалих сімей. Ми повинні прийняти ці суворі істини і взяти на себе зобов’язання завжди діяти, коли права людини перебувають під загрозою.

У цю похмуру річницю я закликаю всіх канадців вшанувати пам’ять жертв Голодомору і визнати той внесок, який українські канадці внесли в побудову кращої країни для всіх нас. Я також підтверджую непохитну підтримку Канадою вільної і незалежної України”, — йдеться у заяві прем’єр-міністра Канади.

Посол Європейського Союзу в Україні Матті Маасікас у День пам’яті голодоморів заявив, що сталінський режим убив мільйони ні в чому невинних українців.



Прадіди наших дітей...

Галина ДАЦЮК

У ці дні нашому батькові виповнилося б 88 років. Вже після його відходу в Україні стануть запалювати свічку пам’яті за жертвами Голодомору. І батьків день народження стане днем нашої спільної молитви. Батько народився 26 листопада 1932 року на Волині, за Польщі, де не було радянської влади, але й тут Великий Голод обпалив його життя ще до народження.

Це ми з’ясуємо, коли на наше весілля у 1980-ому приїде з Луганщини чоловікова мама з родиною. Вони залишаться на Різдвяні свята, і за багатим столом з багатою кутею, я вперше почую про голод... Про те, що родину Білокобильських у Гармашівці Біловодського району, у 1932-ому, розкуркулять, забравши все до зернинки. І господар, Микола Юхимович, свекрушин батько, помре з голоду просто під тином. Перед тим помруть дід Юхим з бабою Пріською, дядько Іван з дружиною Ганною, у яких заберуть навіть хату. Поліна Кузьмівна з опухлою семирічною Галею виживуть. А маленьких Полініних племінників-близнят у сусідній Лимарівці заманять до хати сусіди... І брат Степан, божеволіючи, побачить у сусідській печі великий казан з холодцем... Про своїх сестричку Сашу і братика Лавра він розкаже нам тоді ж, у 80-ому. Степан Кузьмович виживе, піде на фронт у другу світову, буде важко пораненим, лікуватиметься у госпіталях для ветеранів, при-

їжджатиме до нас у Київ. І все життя нестиме пам’ять про брата і сестричку, яких з’їли сусіди...

Мій чоловік не знатиме свого діда Миколу Юхимовича, а свекруха Галина Миколаївна майже не пам’ятатиме свого батька, якого вб’є голод.

Не знатиму свого волинського діда Миколу Даниловича, батькового батька, і я. Бо, які повороти долі! — восени 1932 року дід Микола повезе на схід зерно... Переїде польський кордон у Білогір’ї. У дорозі застудиться, бо була холодна осінь. І я вже не знаю деталей тієї історії. Але після фурманки на кордон з зерном на голодну Україну, дід Микола захворіє і восени помре, не дочекавшись народження свого сина, а мого батька...

Два наші діди, прадіди наших дітей, — один на Луганщині, Микола Юхимович Білокобильський з великою родиною, другий на Волині — Микола Данилович Дацюк, — були вбиті голодом — прямо і опосередковано.

І вчора, і щороку, запалюючи свічку пам’яті, я думаю про те, що нема в Україні жодної родини, яку б не зачепила трагедія геноциду. Яка випалила нашу пам’ять, посяяла страх, позбавила людяності, понівечила любов, розхитала традицію, заціпила уста на багато літ. І скільки ж треба нам зробити, щоб знову стати Собою! І не забути! І не простити!

(Ці світлі родини Білокобильських з Луганщини, 1930 р. Скоро їх обпалить голод і війна. Як і людей на них...)

У вікнах кам’яначан — вогники пам’яті і скорботи

Ірина ШЕЛЕПНИЦЬКА

Кам’янець-Подільський 28 листопада схилив голову у молитві за невинними жертвами більшовицького злочину — Голодомору 1932-33 років.

І хоча нинішнього року задля дотримання карантинних заходів не скликали громаду, люди зішлись. Новообраний міський голова Михайло Посітко та частина представників міської ради, членів міської “Просвіти”, громади міста і навколишніх сіл зібрались біля пам’ятного знаку Жертвам Голодоморів у сквері біля Новопланівського мосту. Відбулась панахида, проголошено короткі промови.

Всі театралізовані дійства через карантин пройшли у форматі відео і викладено для перегляду в мережі. Міський голова закликав кам’яначан запалити увечері свічку пам’яті в кожній домівці. Щороку він робив це як лідер місцевих свободівців — і вже багато років у цей день у вікнах горіли і мешканців Кам’янецьчини мерехтіли вогники пам’яті і скорботи...





Фільм, що знімався з в'язниці

В український кінопрокат вийшла стрічка “Номери”. Фільм був зрежисований дис-танційно і є унікальним явищем для української кіноіндустрії. В основі картини лежить п'єса “Номери”, написана Олегом Сенцовим ще до ув'язнення. Над стрічкою працював тандем двох режисерів – Олега Сенцова, який перебував у виправній колонії №8 “Білий ведмідь” у місті Лабитнангі, та Ахтема Сеїтаблаєва, який допомагав втілювати задум на знімальному майданчику разом з продюсеркою фільму Анною Паленчук.

П'єсу “Номери” Олег Сенцов написав у 2011 році. А в 2018-му поставлено виставу, над якою працювали режисерка-постановниця Тамара Трунова та художник-постановник Юрій Ларіонов. Прем'єра на “Сцені 6” у “Довженко-Центрі” відбулася з аншлагом. Того ж року відбулася перша презентація проекту повнометражного фільму за п'єсою в рамках пітчингу Одеського міжнародного фестивалю, де продюсерка Анна Паленчук представила лист Олега з наміром брати участь у виробництві фільму з-за ґрат. Ахтем Сеїтаблаєв допомагав втілювати задум на знімальному майданчику разом з продюсеркою. Робочий процес Олег і Ахтем обговорювали у листах. Всього О. Сенцов надіслав понад 60 листів для знімальної команди з детальними вказівками щодо різних аспектів виробництва.

Стрічка розповідає про ув'язнене суспільство, яке намагається подолати свої страхи та отримати свободу. У світі номерів все підпорядковане суворій системі й верховному правителю – Нулю. Десять героїв вже звикли бігти по колу та робити все відповідно до книги Правил. У них немає можливості вибирати, як жити й кого любити. Але життя змінюється з появою нового мешканця, якому не відомі чинні закони. Це руйнує спокій пасивної влади. Раптово непохитна віра номерів роз-



колюється на шматки. Вони хочуть самостійно вирішувати свою долю, отримати імена і створити новий світ, де пануватимуть їхні закони.

Зйомки фільму відбувалися у павільйоні, всередині якого було побудовано унікальну декорацію художником-постановником Кирилом Шуваловим (стрічки “Ладна”, “Донбас”, “Щастя моє”, “В тумані” Сергія Лозниці, “Милий Ганс, дорогий Петро” Олександра Міндадзе).

Фільм складається з п'яти актів. Перші чотири знімалися в однакових декораціях. Для знімання п'ятого акту цю декорацію знесли, а нову збудували за два дні.

Кілька цікавих фактів щодо створення фільму. У музичній композиції на фінальних кадрах фільму звучить голос Святослава Вакарчука. Святослав завітав до студії Милоша Єлича, композитора “Номерів”, коли той працював над музикою до фільму, почув трек і запропонував додати вокалу. Лялька, що виконує у фільмі роль немовляти, була зроблена на

замовлення й подарована Олегу після звільнення. Над хореографією фінальної сцени у фільмі працювала Олена Шоптенко за запрошенням співрежисера фільму Ахтема Сеїтаблаєва. Це був перший досвід роботи Олени в кіно та з непрофесійними танцівниками.

Ролі у фільмі виконують відомі актори: Віктор Андрієнко (Нуль) – заслужений артист України, Віктор Жданов (Третій) – володар премії “Золота дзига” за роль у фільмі “Вулкан”, Максим Девізоров (Одинадцятий) та Марія Смолякова (Десята) – зірки серіалу “Перші ластівки”.

Актор Олександр Бегма, який виконує у фільмі роль Дев'ятого на прохання Олега Сенцова під час зйомок дотримувався голодування. Виконавець ролі Сьомого Олег Черніков за короткий проміжок часу вдосконалив свою розмовну українську мову, оскільки є російськомовним і до того працював винятково російською.

Оператор-постановник стрічки Адам Сікора – польський оператор, номінант премії Європейської кіноакадемії, викладач кіношколи ім. Кшиштофа Кесльовського в Катовіце, теж є колишнім політичним в'язнем, оскільки в двадцятирічному віці брав участь у політичних протестах у Польщі та відбув рік ув'язнення.

Світова прем'єра фільму відбулася у лютому 2020 року в рам-



ках програми Berlinale Special ювілейного Берлінського кінофестивалю за участі творчої команди. Стрічка отримала схвальні відгуки від почесних гостей та критиків, які особливо відзначили талановиту акторську гру та страшну пророчу актуальність подій фільму в сучасному світі.

У межах допрем'єрних показів до Києва стрічку встигли побачити в Одесі, Львові та Івано-Франківську. А столична прем'єра відбулася на найбільшому кіноекрані столиці в кінотеатрі “Київська Русь”.

Першими побачили стрічку представники ЗМІ. Після показу відбулася прес-конференція з учасниками творчої команди. Шоправда автор п'єси і співрежисер фільму Олег Сенцов не зміг бути на ній присутнім, оскільки у Кривому Розі нині знімає свій наступний повнометражний фільм “Носоріг”.

Першими враженнями від читання п'єси поділився співрежисер фільму Ахтем Сеїтаблаєв:

“Мені п'єса дуже сподобалася, я в принципі люблю театр парадоксу. Вона дуже сильно нагадала п'єсу “В очікування Годо” Семюеля Беккета. Мені якось відразу здалося, що я знаю, про що кожна сцена. І досить ясно побачив, що рухає персонажами цієї історії. Це по-своєму дуже пристрасні люди, які бажають змінити світ навколо себе і знайти те, що допомогло б знайти відповіді якщо не на всі питання, то

хоча б на одне: “хто я?”.

Продюсерка Анна Паленчук розповіла про початок співпраці з Олегом Сенцовим:

“Навесні 2018 року Олег попросив мене зайнятися постановкою п'єси “Номери”, яку він написав задовго до арешту і всіх тих історичних подій, свідками та учасниками яких ми були та є. Я прочитала текст і була вражена його актуальністю. Почала працювати над пошуком команди, фінансуванням. Усвідомила, що постановку в театрі ми не зробимо, але як тоді донести цей твір до широкої аудиторії? І я подумала перенести виставу в павільйон, простір, що зрозуміліший мені, як продюсеру, ніж сцена. Про цю ідею написала Олегу, він погодився. Так почався паралельний з театральною постановкою проект – екранізація п'єси “Номери”.

Актор Віктор Андрієнко, який виконав роль верховного правителя Нуля, розповів про свого персонажа:

“Мій герой бачив номери як свої малих дітей, які не розуміють, що відбувається. Він певною мірою експериментує з ними, намагається спрямувати в певному напрямку. І коли з однією з номерів трапляється біда, це для нього такий же шок, як і для інших. Я відчував для себе, що він не може бути товстошкірим, він також відчуває біль. І коли у фіналі виявляється, що номери не вірять у нього, це справжня трагедія”.



Ідея створити власний театр у майбутніх акторів почалася зароджуватися коли вони ще навчалися на другому курсі Національного університету театру, кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого. Повірити у власні сили допомогли перші успіхи сценічних постановок. Згодом були дипломні вистави “Диваки” за Василем Шукшиним, “Антигона” за Жаном Ануєм, “Четвертий” за Костянтином Симоновим, “Тарганисько” за Корнієм Чуковським та інші. А вже після завершення навчання репертуар поповнили “Нейтральна смуга” Володимира Висоцького, “Віслоук має бути худим” Сергія Довлатова, “Останній день людства” за п'єсою Мартина Макдонаха, Казки Андерсена та Музично-поетична вистава “По вулиці мой...”

Першими підтримали майбутній театр директор Київської

академічної майстерні театраль-ного мистецтва “Сузір'я” Ірина Ступка та художній керівник Олексій Кужельний, які люб'язно надали сцену театру для тоді ще студентських вистав. Потім завідувач відділу з питань мистецтв Бібліотеки імені Лесі Українки Леонід Криворучко запропонував поєднати бібліотеку й театр. Ідею підтримали департамент культури КМДА та керівництво бібліотеки. У приміщенні відділу мистецтв є зала, для різних мистецьких заходів, де згодом і вирішили показувати вистави. Першим експериментальним театром, який став представляти в бібліотеці свої постановки і стала Театральна майстерня Миколи Рушківського. За цей проект бібліотека отримала у 2017 році “Київську пектораль”.

Актори майстерні Рушківського паралельно працюють у Київському академічному драма-

Остап Вишня від тринадцятих

У Київському академічному драматичному театрі на Подолі показали виставу “Якось воно буде” за творами Остапа Вишні. Вистава – проєкт Театральної майстерні Миколи Рушківського, що утворилася з випускників тринадцятого акторського курсу народного артиста України Миколи Миколайовича Рушківського.

тичному театрі на Подолі, Київському національному академічному Молодому театрі, інших театрах столиці. Дехто займається викладацькою діяльністю. Крім бібліотеки імені Лесі Українки свої вистави показують у Театрі на Подолі, до карантину багато гастролювали. Побували на фестивалях “Мельпомена Таврії” у Херсоні, “Грудневі вечори” в Чернігові, також були гостями у Миколаєві, Одесі, Харкові.

– Вистава за творами Остапа Вишні була створена завдяки нашому педагогу Ігорю Славинському, якого вже на жаль немає з нами, – розповідає куратор проєкту, актор Олександр Сулак. – Він був викладачем зі сценічної майстерності з першого курсу, разом поставили три вистави. Ігор Миколайович дуже цінував українську літературу, особливо близьким йому був Остап Вишня. Погляди нашого педагога були близькими з поглядами письменника. Він так само намагався дивитися на життя з гумором, любив розповідати анекдоти, ніс людям радість.

Процес роботи над виставою був досить тривалим. Ми шукали, брали до роботи різні оповідання Остапа Вишні. Складно

було створити з них єдине ціле. Спочатку думали, що події вистави відбуватимуться в музеї і ми розглядатимемо “чухраїнську” історію. Потім, що це буде археологічна експедиція, під час якої ми знаходимо артефакти “чухраїнців”.

Ігор Миколайович завжди чекав ідей від нас. Врешті разом дійшли до думки, що це буде залік з історії такого дивацького народу як чухраїнці. У виставі задіяні більшість акторів нашої майстерні – Костянтин Стоянчев, Роман Щербак, Костянтин Темляк, Євген Ковирзанов, Анастасія Зеркалова, Дар'я Якушева, Олександра Епштейн і Олександра Сизоненко, які грають студентів, а я викладача, що приймає залік. Взяли оповідання “Чухраїнці” та кілька творів зі збірки “Мисливські усмішки”. Вони органічно поєдналися і нині виглядають як єдина історія.

Знайшли ідею, яка підкріплена словами самого Остапа Вишні: “Самоіронія є ознакою здорової нації”. Автор перераховує 5 основних не найкращих рис “чухраїнців” але вони є. Тож коли ми самі знаємо свої недоліки, то нам легше з ними боротися, працювати над собою, аби стати кращи-

ми. І головне в цій історії – ніколи не опускає руки.

Герої вистави – це звичайні студенти, які приходять складати залік. На них начебто звичайний одяг, але він має бути театральним. Видно, що один зі студентів спортсмен, вдягли йому спортивні штани, кеди. Інший – музикант, приходить до залік з гітарою. Декорації – три ширми, немов краєзнавчий куточок, де висить різне українське приладдя. Також стіл викладача, все дуже просто.

З Театром на Подолі дружимо давно. Ігор Славинський стояв біля витоків цього театру, працював тут майже 30 років, поставив багато вистав. Частина випускників Театральної майстерні Миколи Рушківського нині працює в цьому театрі. Вдячні художньому керівнику Театру на Подолі Віталію Малахову, який нас приймає.

Показуємо виставу “Якось воно буде” майже кожного місяця. За три роки вона змінилася. Спочатку це була дипломна робота студентів. Весь цей час шукаємо якісь деталі, доповнюємо характери, знаходимо нові рішення. Ті, хто бачив наші перші вистави кажуть, що ми виростили як актори.

У Національному центрі театрального мистецтва імені Леся Курбаса нині працюємо над проєктом за творами Миколи Гоголя. У планах – вистава про Леся Курбаса. А в далішній перспективі хочемо звернутися до творчості Олександра Довженка.

Сторінку підготував
Едуард ОБЧАРЕНКО



Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Малярство Василя Гуріна

Національний музей “Київська картинна галерея” представляє ретроспективну виставку творів академіка Національної академії мистецтв України, народного художника України, професора Василя Гуріна (1939-2018) – живописця, автора тематичних картин, портретів, натюрмортів, пейзажних циклів.



Володимир Гурін і Віра Барінова-Кулеба

Народився Василь Іванович у Криму. Навчався у Сімферопольському художньому училищі у М. Писанки, Київському державному художньому інституті (навчально-творча майстерня К. Трохименка) та творчих майстернях Академії мистецтв СРСР під керівництвом С. Григор'єва. З 1966 року активно займався виставковою діяльністю.

Педагогічну роботу у Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури України розпочинав як викладач, потім доцент, а згодом отримав високе звання професора. З 1989 року і до останніх днів життя був завідувачем кафедри живопису і композиції, а з 1993-го – ще й керівником навчально-творчої майстерні станкового живопису.

Олександр Федорук писав про майстра: “...Василь Гурін для мене у мистецтві шукач істинного, можливо, не для усіх прийняттого, не усім до подобизни, бо його переживання – у палітрі, на полотні, з його немолодим мольбертом, коли на сході сонця він виходить на славетну для усіх художників-письменників ріку Козинку... Це є для нього ранкова молитва, самоочищення, як і для кожного митця, живописна сповідь на самоті, і ту ранкову молитву він, художник, незабаром перенесе з щемним хвилюванням на полотно і збереже цю його вразливу понятійну назву “молитва” – таїну його розспіваної душі.

Художник знаходить своє рівне місцестояння в етюдності, коли з настроєвого виринає настроєве і коли “дихання” природи набігає потоками хвиль на його “дихання”... Не слід шукати таємниць поетичного у складних медитаціях про народження поетичного: воно у відчутті-сприйнятті Козинки і усього того, що в ній, з нею і поза нею – в останніх поетичних плернерних пошуках Гурін збагнув: шедроту колористичної палітри у вмінні дивитись на світ і вмінні той світ сприймати.

Отже, Василь Гурін репрезентує поетично-ліричну прошарованість київської живописної палітри.

ри, де професійний ґрунтовний вишкіл невід'ємний від емоційного сприйняття. Немало в його творчій біографії портретів, квітів, натюрмортів, – скрізь щоразу він “о-кей”, бо він художник і знає своє мистецтво...

За своєю веселою, усміхненою вдачею Гурін приховує емоційний відблиск внутрішніх переживань, які щедро вилюпає на полотна, коли сам-на-сам стоїть на березі своєї улюбленої Козинки, де його думкам спокійно, ці думки тихі, стиснені спалахують на плернерних годинах барвами, і тоді ми погоджуємося з ними, в цих полотнах присутні лад і гармонія”.

Серед відвідувачів виставки – рідні, друзі, колеги по роботі, ко-

лишні студенти Василя Івановича, широке коло шанувальників українського образотворчого мистецтва.

– Це велика подія, що син Василя Гуріна Володимир зробив виставку творів свого батька, – переконана народна художниця України, професор, академік Віра Барінова-Кулеба. – Наша творча дружба з Василем тривала з 1959 року. Саме в цьому році ми вступили до Київського художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури України). Обоє були селянськими дітьми, добре пам'ятали воєнне лихоліття. Разом шість років навчалися в інституті, разом захищали дипломні роботи. Після цього нас зара-

хували до творчих майстерень Академії мистецтв СРСР, якими керував Сергій Григор'єв. Також багато років разом викладали в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури.

На виставці представлено одну з ранніх робіт Василя Гуріна, де ми бачимо батька, який повернувся з фронту додому. Пам'ятаю, коли цю картину вперше представили широкому загалу. Тоді всі були вражені. Також ми тут бачимо портрет його першої дружини Галини, цілу низку інших портретів, створених протягом 60-х – 70-х років минулого століття.

На початку нового тисячоліття він написав багато ліричних картин. На одній з них через осіннє листя ледве просвічуються портрети тих художників, які вже пішли від нас Яблонської, Примаченко, Пламенецького та інших. Кожному з них присвячений окремий листочок, а найбільший листок – музиці. На картині “Українська ніч” зображений Гоголь, тут видатний письменник чимось подібний на Василя Івановича. На картині “Ветеран” з одного боку бачимо ветерана війни, а з іншого – представників тієї частини молоді, яка не шанує пам'ять воєнних часів. Хоча від часу створення цієї роботи вже минуло багато років, але вона не втратила своєї актуальності.

Пам'ятаю як Василь Гурін малював портрет Леніна, але зображення “вождя” не влаштувало ідеологів від культури, тоді художник замалював зроблене і створив на цьому полотні автопортрет, що став однією з кращих його робіт. Інший автопортрет напевне виставляється вперше, принаймні я його раніше ніколи не бачила.

Митець часто бував у селі Козинка, де в нього була дача. Там створив цілу низку пейзажів, ко-

жен з яких по-своєму унікальний і неповторний. Також дуже любив малювати сонце, зранку вже був біля етюдника, де народжувалися його полотна “Ранкова палітра”, “Ранок”.

Особливе місце на виставці посідає картина “Яблуневий спас”. Він її написав у себе на дачі у 2018 році, коли вже дуже хворів. А вже зовсім скоро смерть забрала Василя Івановича від нас...

– Представляємо творчість мого батька від його перших професійних робіт, до картин, які він створив в останні роки свого життя, – розповідає син Василя Гуріна, художник Володимир Гурін. – Тут зібрано все краще з його художнього доробку, те, завдяки чому він навіки увійшов в історію українського образотворчого мистецтва. Не випадково обрали для проведення виставки Національний музей “Київська картинна галерея”, тут панує неповторна атмосфера, просякнута духом творчості. Саме в таких галереях потрібно представляти творчість знакових українських художників, одним з яких був Василь Гурін. Я виростав у атмосфері творчості і не уявляю, що міг би бути кимось іншим ніж художником. Намагаюся гідно продовжувати започатковані батьком традиції і розвивати їх.

– Василь Іванович Гурін – людина духовно красива і щира, такими є і його твори. Він завжди вирізнявся гарним гумором, витонченим смаком, глибоким розумінням живописної матерії. Цікавою, пізнавальною і осажною є ця виставка, багато полотен показано вперше. Варто відзначити наскільки вдало побудована експозиція (автором концепції якої є мистецтвознавиця Олена Бориська).

Враження справляє і широта стилістичного діапазону творів майстра – видно як формувалася і розвивався його стиль ще від 60-х років минулого століття. Експозиція є дуже корисною для перегляду студентам, котрі обрали образотворче мистецтво своїм фахом, бо тут представлена велика школа живопису, – зазначив заслужений діяч мистецтв України, учень Василя Гуріна Роман Петрук.

Ярослав ТРІНЧУК

ШТРИХИ ДО НЕРОЗГАДАНИХ КОДІВ ТВОРІВ КАТЕРИНИ БІЛОКУР

Українське малярство для українців – terra incognita. Шонайбільше ми можемо знати зміст картин, техніку та ще кілька мистецтвознавчих визначень. Нерідко – банальних. Тисячі шедеврів наших художників не побачені, не зрозумілі, не прочитані. Сотні майстрів пересічному українцю невідомі. Сучасна влада в Україні ставиться вороже до українського мистецтва. А воно, мистецтво, – опертя, на якому виросла і тримається цивілізація. У першу чергу – національна свідомість, цінності, які прийнятні у вільному світі.

Творчість Катерини Білокур інтегрована у наше суспільство. Фільми, альбоми, статті, книжки (кращі ще будуть) – доступні майже кожному. У музеях картини – при бажанні можна побачити оригінали. Однак, скільки загадок ще таять у собі її шедеври... Візьмімо “Квіти та березоньки вечором” (1950). Техніка, композиція, світло, тіні, кольорова гама – описані вже змістовно і добре. А от те, “що за кадром”, ідеї, семантика ідей ще вимагають прочитання.

Ось що говорить про цю картину філософ Хадекен Ульріхсон (Hadeken Ulrichson). “Стовбури дерев – це відчуття безпеки. Дві берізки та квіти – опора для гармонії розуму й душі. Квіти – вдячність майбутнього минулому, яке дало можливість майбутньому відбутися... Ми розглядаємо квіти Катерини Білокур, як естетичний феномен, а насправді її картини – це послання іншим цивілізаціям, які спостерігають за розвитком землян. Це код, з допомогою якого гості з далеких планет розуміють людину краще за всі філософські трактати”.

Хадекен бачить на картинах не тільки квіти. Він бачить, як унікальна творчість художниці цементує суспільство, окреслює майбутнє життя у честі й гідності. Та в безпеці. Важко не погодитися з філософом.

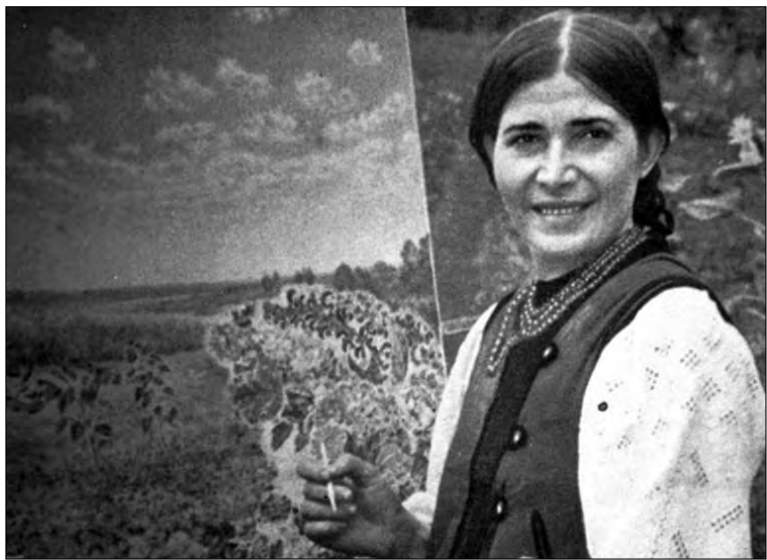
Квіти Катерини Білокур не мовчазні. Вони ніби підказують: якщо ми будемо у вашому серці, значить, ми будемо у вашому житті та у вашій долі.

Ці квіти не лише провідники з минулого в майбутнє, вони – ду-

ховний гід, який розкриває зміст того майбутнього. А там – гідність людини, її чисті помисли, повага до життя, відчуття вдячності до Творця того життя.

Невеликий шедевр “Все йде, все минає”. Старий трухлявий пень. Гриби. Дехто вбачає у тому ідею смерті. Ні. Просто природа відпочиває. Прийде час – і вона розквітне знову. На то вказують невеличкі деталі. У лівому нижньому кутку маленька квітка блекоти, у правому – конюшина. Чистісінька інтерполяція у сьогоднішнє наше суспільство. Блекота – депутати й чиновники, які втратили совість (або її не було взагалі); конюшина – воїн, волонтер, лікар. Усі, хто зберіг честь, відчуття відповідальності за життя і за майбутнє. Чи усвідомлювала майстриня, що малювала? Звичайно, ні. Хоча блекоти довкола неї було надто багато. Художницею керувало підсвідоме. А саме підсвідоме має найтісніший зв'язок як з минулим, так і з майбутнім. (Це всього лиш квантова фізика)

Не зрозуміло, чому творчість



Катерини Білокур відносять до найбного малярства, а то й до примітивістів. Що не отримала професійної освіти? Так вона сама себе навчила! Геніальна самоучка, невтомно працюючи, оволоділа ремеслом не гірше за випускника академії. Та жодна школа не навчила б її творити так, як вона творила.

Наше малярство для філософів, мистецтвознавців, літераторів, журналістів – це справжнісінький Клондайк.

Вивчення його, інтеграція в суспільство мусить стати першочерговим завданням влади. Нація має опертя. Ігнорувати його – зраджувати собі, нащадкам, майбутньому.



Вадим КРИЩЕНКО. Себе в собі не загуби!

Літа, літа... Вже надививсь
На золоті одежі саду,
На осені мінорну вись
Й калини радісну досаду.

На падолист з високих веж...
Вже надививсь. І ніби досить.
Але так хочеться усе ж
Хоча б ще раз прийти в цю осінь.

Коли прийде прозріння

Не слід озвучувать печаль,
Що винен хтось у наших бідах,
Що скине хтось тягар з плеча
І понесе за нами слідом.

А сподіватись на когось —
Хвороба давнішня, як нежить.
Щоб все здійснилось, щоб збулось —
Відчуймо власну приналежність.

Чого ми недолуго так
Заплутались в своїх бажаннях?
То ж не продаймося за п'ятак,
Згубивши віру й покаяння.

Чого притишилась хода?
Якої ще чекаєм дати?..
Був час каміння розкидати,
А нині час його збирати.

А залишайтеся людьми

Не залишив я заповіту —
Не нишпорить в шухлядах справ.
Все, що було — пішло за вітром,
Давно його уже роздав.

Лишив на хліб, лишив на воду..
А що мені потрібно ще?
Родинне слово й пісню горду
Душею грию під плащем.

Є миска, ложка і канапа.
Та ще лишилась жменька сил.
Шепчу сльози: не треба крапати —
Я ще не в затінку могили.

Я ще живий... Іду, кульгаю
І не ховаю статки в крам.
Ще є слова, які я маю
Сказати, спадкоємці, вам:

Я шанував хлібець насущний,
Не біг улесно за грішми.
І ви — не будьте загребущі,
А залишайтеся людьми.

Не загуби

І знов зневір холодна хмара,
І знов невпевненість шкребе...
Серед покар — найбільша кара
Утратити в собі себе.

Коли не той, що був раніше,
Взамін сльози лише... «хі-хі».
І вже не ладен власним віршем
Озвучить настрої глухі.

Фальшивим голосом не можна
До радості звать чи журби.
Я знов повторюю тривожно:
— Себе в собі не загуби!

Біля дзеркала

Чогось чекаю я із дум,
Воно ж пішло — і не приходить.
Життя сповільнює ходу
На лобі різьблення наводять.

Не раз у дзеркало дивлюсь,
Не пізнаю себе у ньому:
Був чоловік, а став дідусь,
В якомусь піджаку старому.

Уже не той, уже не те...
Але промовлю вам для жарту,
Що зморшок плетиво густе
Портрет мій робить нестардартним.

Старе перо

Я не вписався у цей світ,
Крутих новацій не осілю.
Під тягарем прожитих літ
Вже не збагну нового стилю.

В моїх руках перо просте
Не вміє поспішати дуже,
Та все ж знаходить слово те,
Яке хвилює людям душі.

А це, напевно, головне...
Не оглядаючись на дати,
Старе перо, не кинь мене,
Щоб ще зумів щось написати.

І в час солоний та гіркий
Переколочений юрбою —
Прошу, не випади з руки,
Щоб я лишавсь самим собою.

П'ятсот покар зійшлись до купи

В час вірусу сиджу я вдома,
Тиняюся з кутка в кутку.
Що буде далі — невідомо...
Де правда, де — туман пліток?

Новини телевизор цідить,
Святе у грішне запліта...
Коронавірус може вліпить —
У кого зморщені літа.

А я — з компанії отої,
Де може поквитатись він.
Тому й сиджу: себе освоїв
Між чотирьох мінорних стін.

П'ятсот покар зійшлись до купи.
І не кажімо — я не йму.
Зло повилазило з шкарлупи,
Бо ми дозволили йому.

Бджола вже не приносить меду,
Оголено стоять столи...
А може, Бог нас попередив,
Щоб ми інакшими були?!

Життя, якщо подумать...

Життя, якщо подумать, — то чекання
Любові, радості, грошей чи втіх.
Моє чекання перейшло в мовчання,
Сховавши в закуток і сміх, і гріх.

Мені б одне — поглянути на небо,
Відчути що в душі ще є тепло,
І втішитись за когось і за себе,
Як власна пісня стане на крило.

А все останнє — начебто омана,
Яка мене не гріє, не пече.
Лише б ця пісня — пташечка весняна
Комусь тихенько сіла на плече.

Роздуми на тему сьогодення

Чого в нас мало патріотів,
А ворогів домашніх — тьма?
Чом боїмось відкрити рота,
Щоб правди чулася сурма?

Ще сто питань задати можу,
Та відповідь, на жаль, одна:
Що скоїлось отак негоже —
Народе мій, твоя вина.

Не можеш дорости до правди,
Згубив десь предків гордий клич.
Покірно слухаєш поради
Ворожих хитросних облич.

Вкраїнці, треба вірити в себе,
Ще й відродить присохлий ген —
І відпаде гідка потреба
Схилятися до чужих знамен.

Не будьмо тихі і похилі,
Не дуже слухаймо вельмож.
Нам треба множить власні сили
І віру множити також.

Єднаймо власний хист і працю
У істині — дзвенить метал:
Кого шанують і бояться —
Той не віддасть свій п'єдестал.

Прийти в цю осінь

Махає жовтень: прощайай,
Він вдалині вже зиму бачить.
Життя осінній каравай
Кладе до рук моїх тремтячих.

А чи озветься ще мені
Це свято барв, рясних відтінків?..
Дерев привабливі вогні,
Немов ласкавий погляд жінки.



ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2021

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74

на 1 місяць
на 3 місяці

21 грн 43 коп.
61 грн 29 коп.

на півроку
на рік

115 грн 58 коп.
225 грн 96 коп.



Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло **МОВЧАН**
Відповідальна за випуск
Любов **ГОЛОТА**
Редколегія
Любов **ГОЛОТА** (голова),
Павло **МОВЧАН**,
Микола **ТИМОШИК**,
Георгій **ФІЛІПЧУК**,
Іван **ЮЩУК**
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія **СКРИННИК**
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина **ШЕВЧУК**
Відділ культури
Едуард **ОВЧАРЕНКО**
Відділ коректури
Ольга **ЖМУДОВСЬКА**
Комп'ютерна верстка
Ірина **ШЕВЧУК**
Володимир **ЖИГУН**
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Ольга **ЖМУДОВСЬКА**
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

